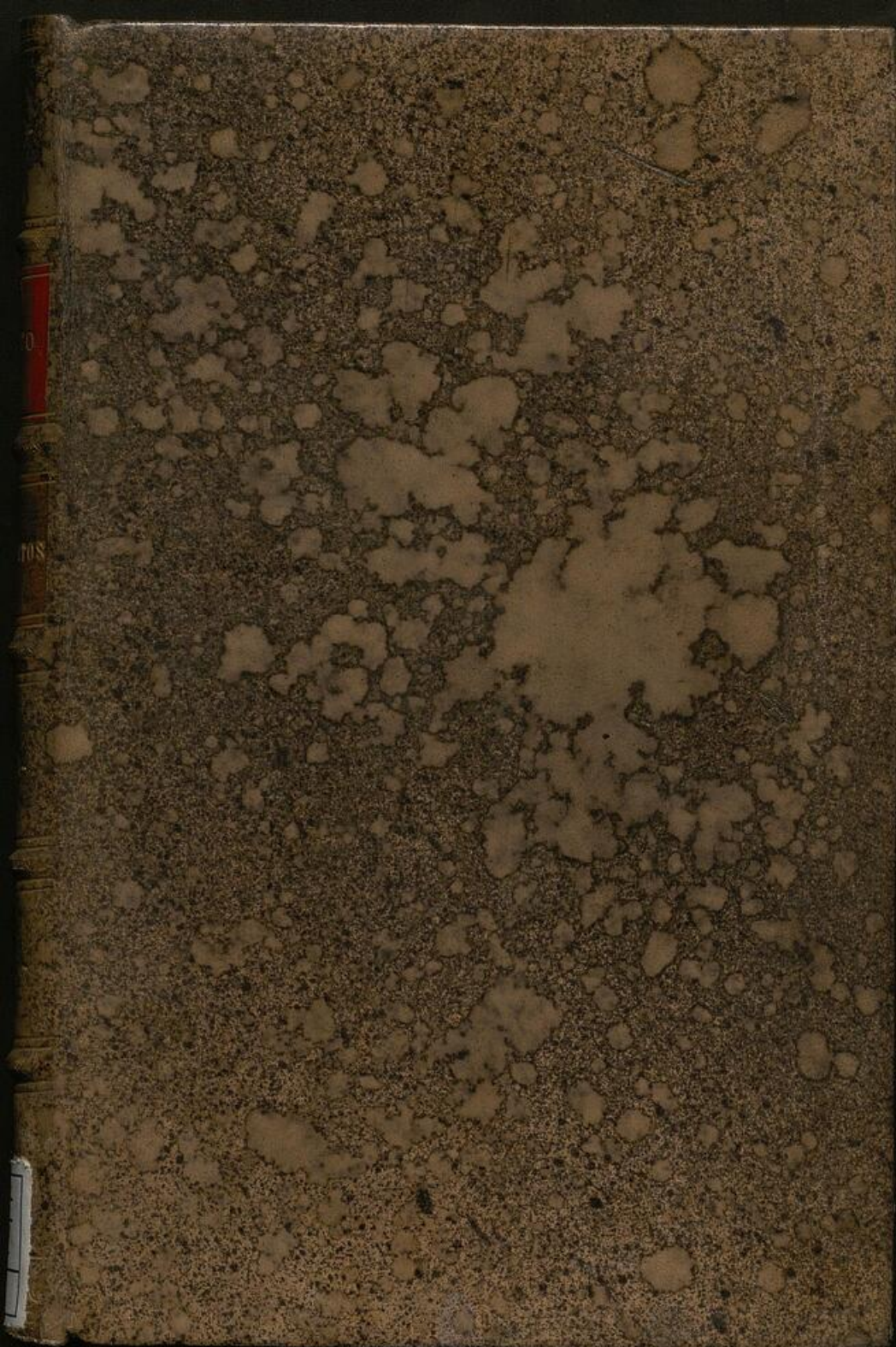

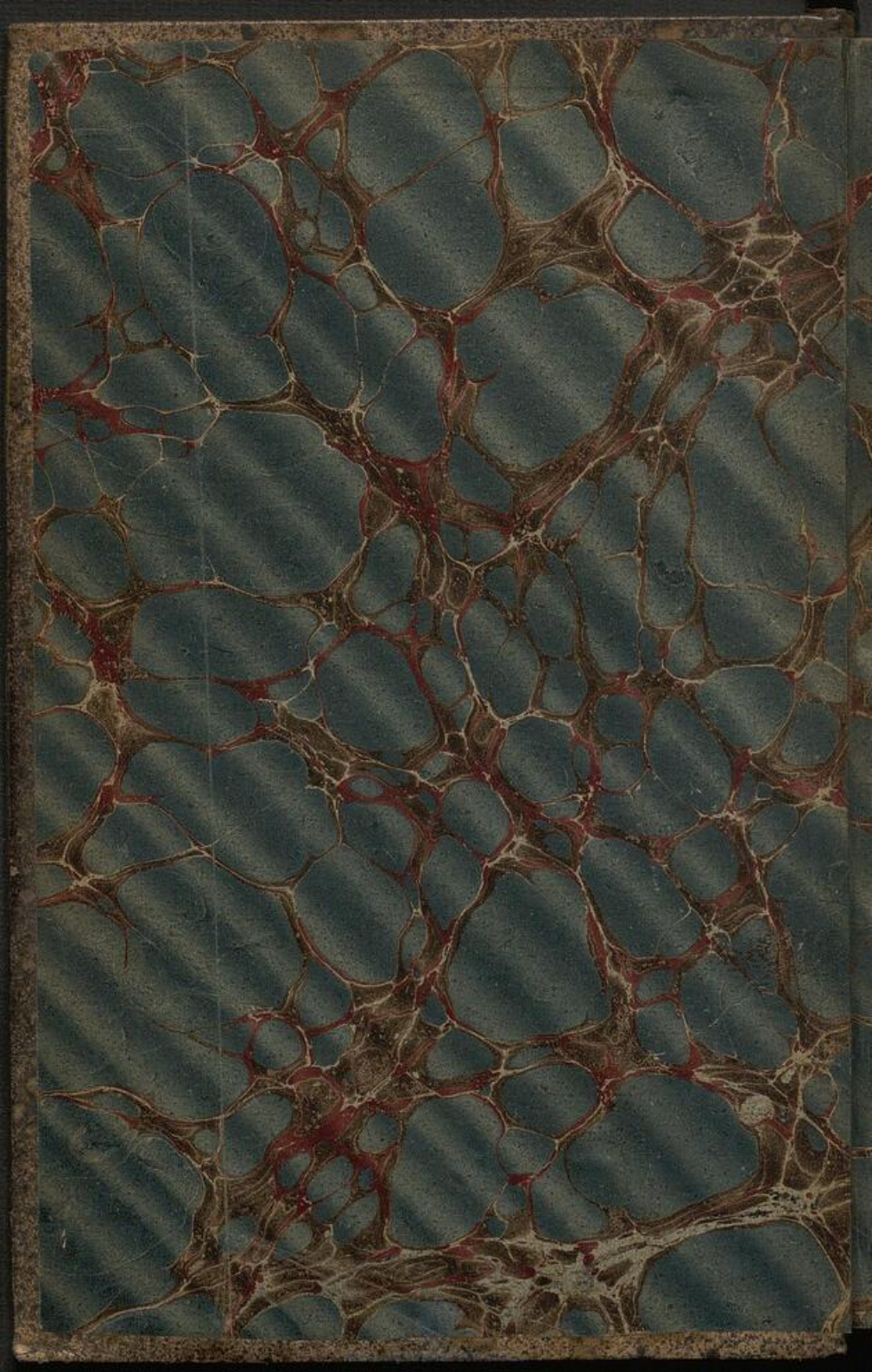
DATO

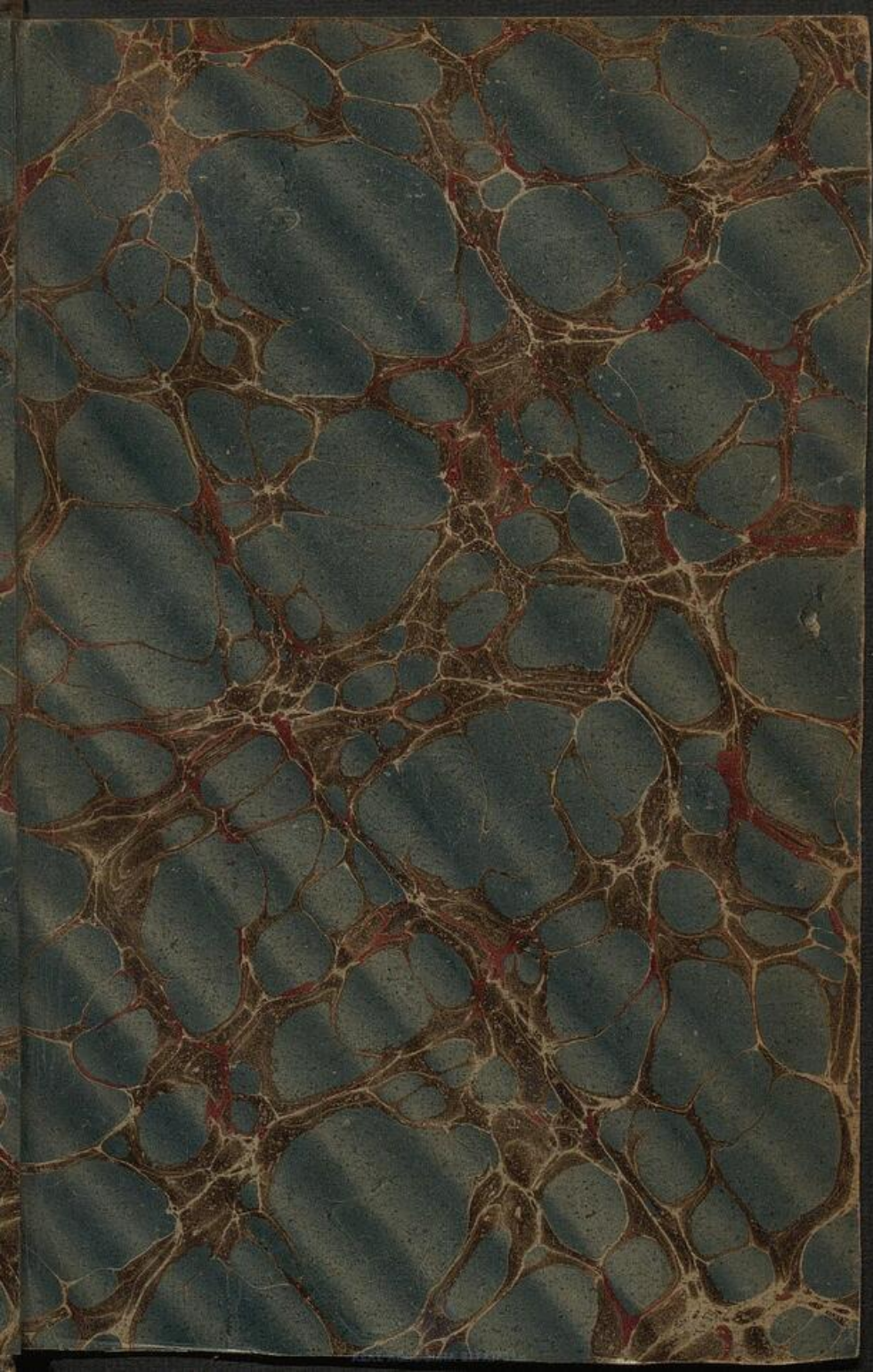
FOLLETON

17
—
IV

9

17-IV-62

9

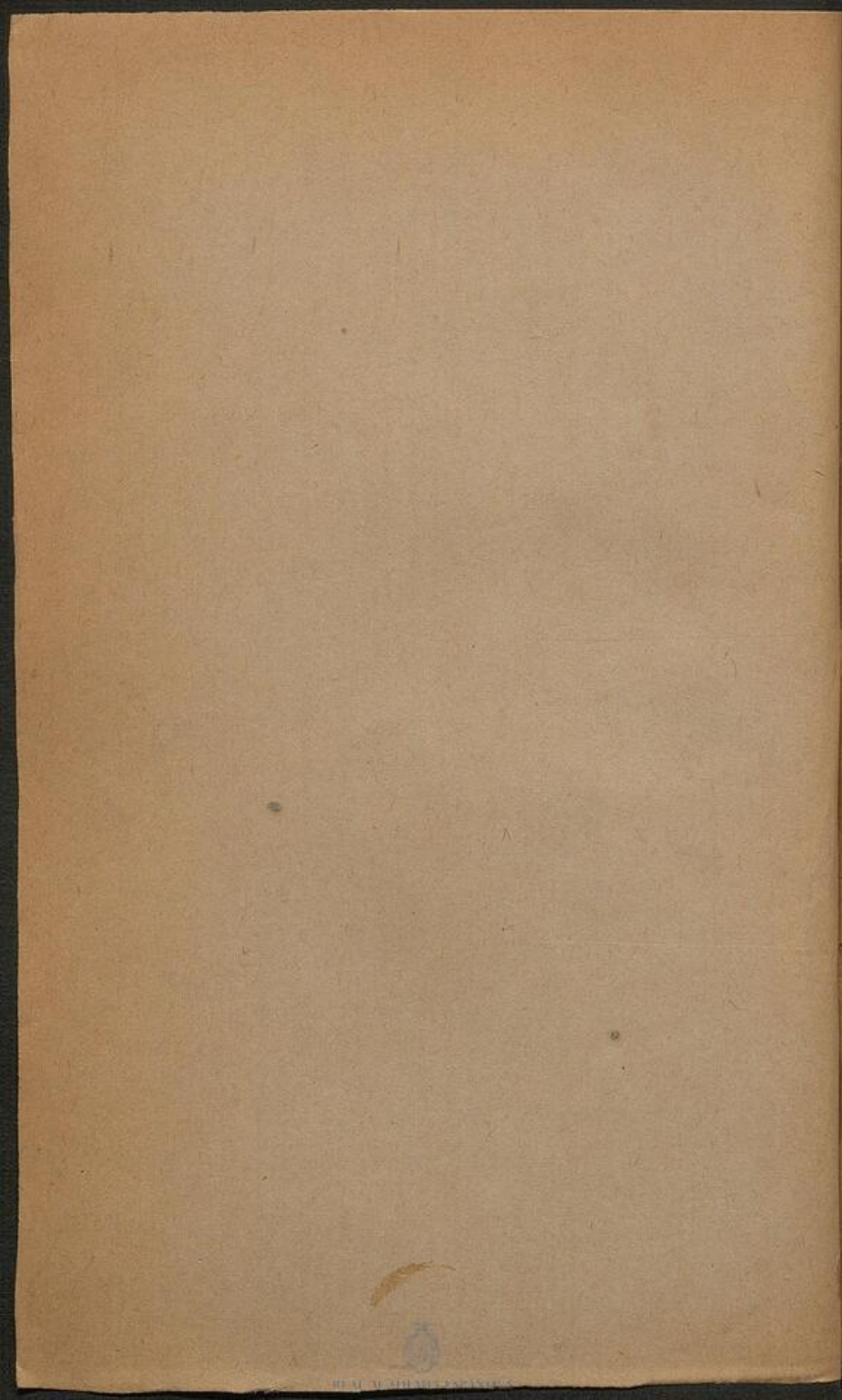

FILOMENA DATO MURUAIS

FOLLATOS

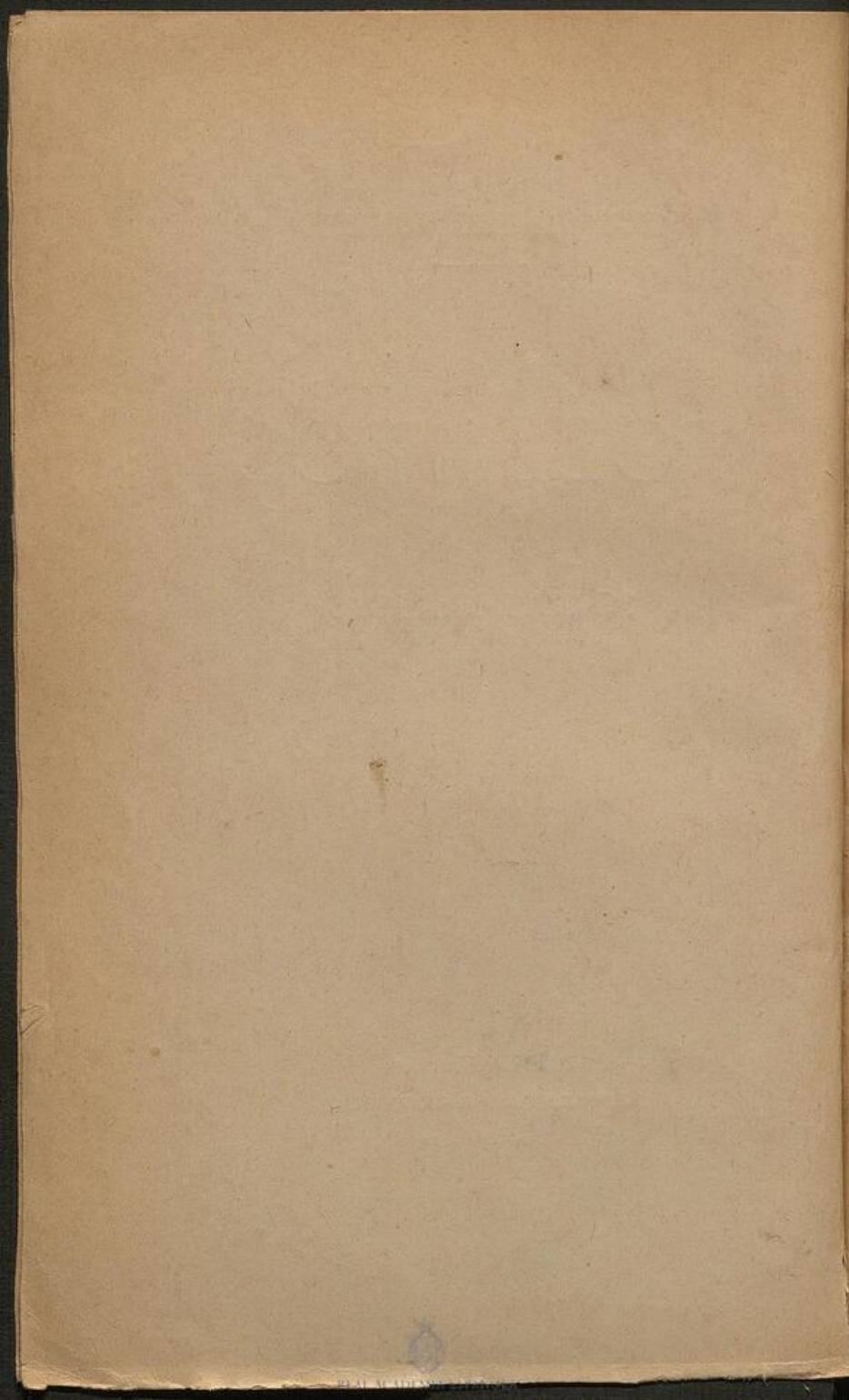
POESÍAS GALLEGAS

OURENSE: 1891

IMPRESA DE A. OTERO

SAN MIGUEL, 18

FOLLATOS

Al Exmo. Sr. D. Manuel
Lamayo y Baus, en testimonio
de la consideracion con que se
distingue

La autora

FILOMENA DATO MURUAIS

FOLLATOS

POESÍAS GALLEGAS

OURENSE: 1891
IMPRENTA DE A. OTERO
SAN MIGUEL, 18

É PROPRIEDADE

Á S. A. R. A SRMA. SRA. INFANTA D' ESPAÑA

DOÑA SABELA FRANCISCA DE BORBÓN

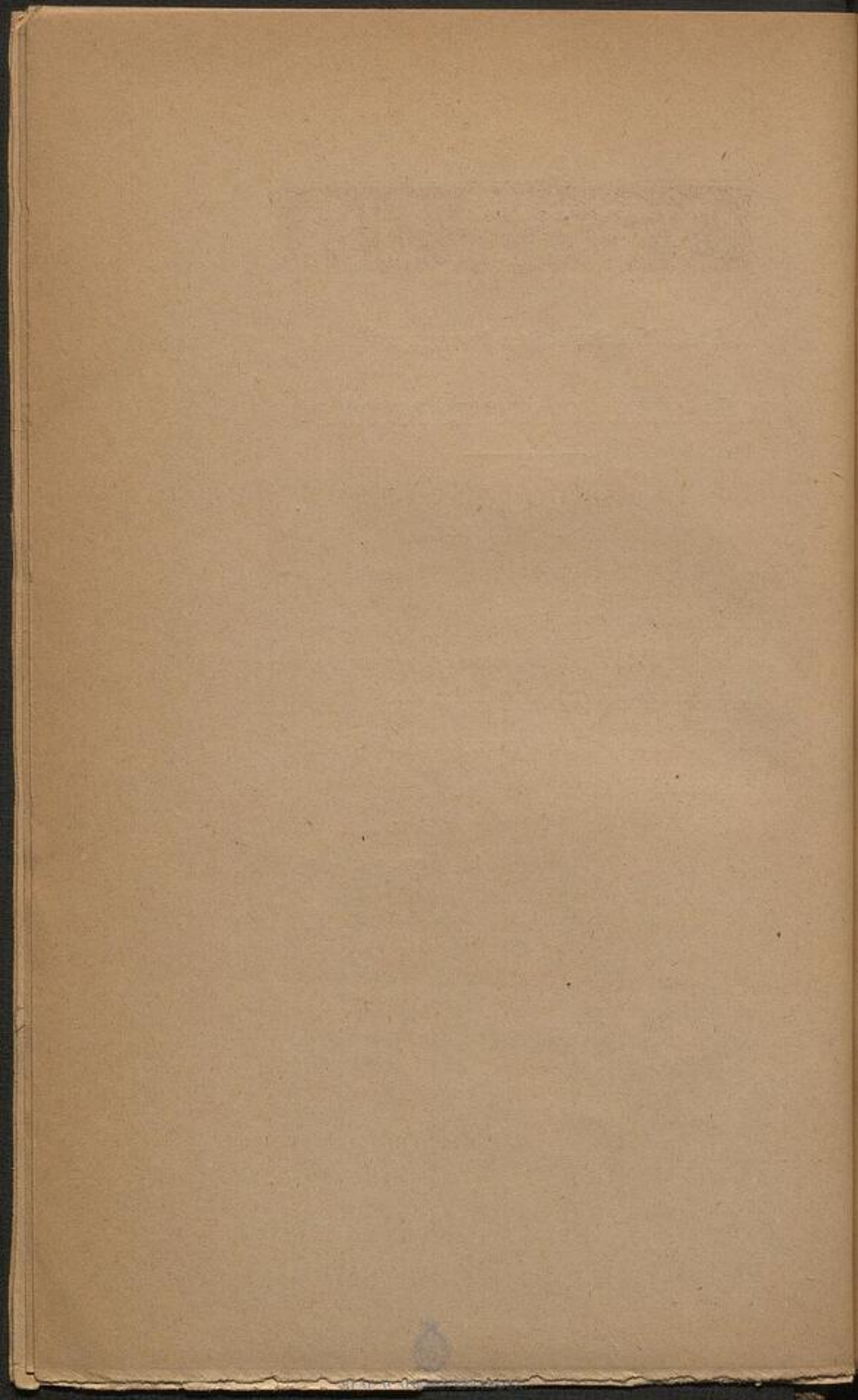

SEÑORA:

*Pra dar púbrico testimonio de gratitude 'as
bondás de V. A. R. pra conmigo, quixera poder
ofrecerlle un ramiño de frores perfumadas; mais
o meu inxénio val tan pouco, que soilo Follatos
pode pñer*

'OS R. P. DE V. A. R.

A AUTORA

DEFENSA D' AS MULLERES ⁽¹⁾

'A EXCMA. SRA. MARQUESA DE NÁXERA

Decim' os que credes
en Dios y-as suas obras:
¿Cal foi d' a creacion
a espréndeda coroa?
¿Cal foi a que Dios fixo
a última de todas?
¿Foi o mar...? ¿As estrelas...?
¿A luz d' a branc' aurora...?
¿Foi a estáuta de barro
qu' á sua imáxe propea
un alma lle infundira
intlixente y-hermosa...?
¿Foron cicais os ánxeles
que pobraron a groria...?
Foi a muller que tivo
a fertuna grandiosa

de xuntal-as bellezas
que ten total-as cousas.
Ela ten com' os homes
fortaleza donosa:
dozura com' os ánxeles,
com' as aves n-a gorxa
un raudal d' armunías
n-a sua fala melosa:
com' o mar garda pelras
e corales n-a boca:
brilan com' os diamantes
suas bagoas cando chora:
ten com' a brisa sospiros
e cores com' a rosa:
verten luz os seus ollos
com' estrelas radiosas
y-o seu amor dá vida,
aterno sol de gloria.

II

Homes qu' á muller culpades
d' os crimes que cometedes
e decís que d' as disgracias
sempre son causa as mulleres,
oind' o que dí Feixóo
n-aquel libr' en qu' as desfende:
«É verdade qu' hay algunhas
ruis, algunhas que teñen
cicais perdid' a vergonza;
mais decinde ¿por qué a perden?

Non é razon pr' aldraxalas,
qu' algun santo padre berre,
cicais botándoll' a culpa
de qu' o mundo se perdese:
porque falan d' as perversas;
mais non con todas s' entende». .
Pois si por elas pecades
a culpa non lle votedes,
que nunc' o sol tivo culpa
de que quen o mira cegue.
Decides qu' Eva pecou;
mais inganouna a serpente,
creatura en quen falaba
un ánxel, qu' anque reberte,
era un ánxel e tería
intelixencia esprendente.
Mais Adán, qu' era varon,
támen foi curioso e debre
e non tivo pra tentalo
nada o demo que faguere.
¿Qu' a Caba perdeu á España?
¡Quén tal diga mint' adrede!
Foi un conde, foi un bispo...
foron homes todos eles. .

III

Dixo o doutor Almarico,
alá n-o sigro duodécemo,
qu' en castigo d' os pecados
nacen mulleres á centos;

pois s' o home conservase
o seu estado preteuto
de nocenza, nacerían
homes tan solo d' afeito.
¿D' onde sacou o doutor
ese crasísemo erro?
¿En qué quedamos ó fin?
¿Á quen enganou ó demo?
¿Eva era home ou muller...?
Pois Dios crióuna n-o tempo
en qu' Adan ind' era puro
e nin soñara ofendelo.
Aristóteles falou
contr' as mulleres y-eu penso,
si sería un gran catiña
que choraría o diñeiro
que gastou en lles queimar
com' á deidades incenso.

IV

Os que decís, qu' a muller
non ten a cabeza feita
pra soste unha coroa
e que non sirve pra reina.
É qu' esquencedes cicais
que tod' a hestoria está chea
de nomes qu' o brillo teñen
de luminosas estrelas.
Semíramis y-Artemisa:
duas Aspasia y-a nena

File, filla d' Antipatro,
con quen iste s' aconsella.
Livia que domin' á Augusto
y-o mundo co-él goberna:
Agripina qu' ô seu fillo
de Roma o imperio lle dera:
a ilustrada Amalásunta
qu' entende total-as lengoas:
a gran reina anque croel
Sabela d' Ingalaterra:
a Catelina de Médeces
y-a Católeca Sabela,
que lle dou un mund' á España
alá n-as prayas d' Amérecas...
y-ainda n-os tempos d' hoxe
¡ollade como gobernan!

Os que mirás o valor
como riquísema prenda,
dempois d' as que xa lembrei,
que cuas total-o tiveran,
lembráivos d' Aretafila
que redemiu á sua terra
de dous tiranos crués
y-ô tragnerll' a diadema
con indinaceon altiva
apartouna d' a sua testa.
De Dipretina que foi
d' o seu pai a compañeira
e cal Mitridates grande
foi en valor y-en prudenza,

e por non vivir escrava
quitous' a vid' ela mesma.
D' unha Clelia que nadando
chegou á Roma liberta
d' as prisiós d' un rei d' etruscos,
d' o coraxudo Porsena.
D' Arria, muller de Cecina,
qu' ô seu home ll' aconsella
que non consinta que segue
o verdugo a sua cabeza,
e pra alentalo c' o exempro
a morte dáse ela mesma
e d' o seo arretirando
o puñal que n-él metera
díxolle: ¡toma, non doi!
con muxeiril enteireza.
D' Eponina condanada
á morte que di: contenta
morro por tal de non ver
n-o trono d' a miña terra
un emperador tirano
que malamente goberna.
De Margarida que foi
conqueridora de Suecia.
De Murulla qu' ô mirar
o seu pai morto ô pé d' ela,
colle rodela y-espada
e desfend' a fortaleza.
D' a nobre Branca de Rosi
que tras valente defensa,
qu' ô lado d' o seu marido

dendes d' o muro fixera,
véndoo morto, por non ser
n-os brazos d' un home opresa,
tiróuse dend' un balcón
con arrogante fiereza
y-arrecollida e curada
por non sufrir tal afrenda
foise matar sobr' a coba
ond' o seu amor s' encerra.
De Bonna paísana humilde,
probe pastora d' ovellas,
capitana valerosa
de cen brilantes empresas,
qu' ô pé d' un muro morreu
ô penetrar pol-a brecha.
d' a nosa María Pita
groriosísima gallega,
de cuyos feitos non falo,
pois non hay quen os esquenza.
D' unha María d' Estrada,
que fixo tantas proezas
alá n-os vales d' Otumba,
que Torquemada dí d' ela
que puxo espanto n-os homes,
qu' a miraban n-a pelea.
D' Ana de Baux, natural
d' unha aldeña framenca,
que por gardar seu honor
púxose n-a vestimenta
d' os homes pra pelexar
hastra cair prisioneira

e vendo que xa non pode
seguir sin ser descuberta,
vestíuse c' os burdos hábetos
de relixiosa profesa.
D' Agustina Zaragoza
n-a guerra d' a endependenza,
que foi gloria d' este sigro
n-a cidade aragonesa.
E por último lembrai
os feitos de Xoana Hacheta,
heroína á quen seguiu
un cento de compañeiras,
e relembrand' as mulleres
que véndose sin defensa,
porque xa os homes fuxiran,
alá de lonxe n-as terras
d' as Cursolares, souperon
faguer levantar a cerca
ós turcos, que s' asombraron
de ver tanta fortaleza.

V

¿E quen dixo qu' a muller
non sabe gardar sacretos?
Non quero buscar n-hestoria,
que ten millares d' exempros;
mais ¿quén d' os nados s' esquence
d' a mártir d' os nosos tempos?
¿Quén s' esquence d' a Pineda,
que quixo morrer primeiro

y-â coitela d' o verdugo
entregouse sin receos,
e deixou sin nai ôs fillos,
por non decir un sacreto?
Nadie ñora con qu' afan
o perdon lle pormeteron
s' ôs cómpreces descubría
d' aquil libeiral intento...
¡e morreu por non falar...!
¡por non abrir o seu peito!

VI

'Os que negan á muller
intelixencia e talento,
a millor contestaceon
cicais que fose o dispregio.
¡D' ónde sacaron qu' as almas
teñen com' os corpos seuos?
Porqu' as probes d' as mulleres
nunca tiveron ensino
como os homes, qu' eran tontas,
os homes tontos dixeron;
pois anqu' algus qu' eran sábeos
probar quixesen o mesmo,
soilo logran porbar
que n' human' entendemento
todo é falibre e que poden
os mais grandes teren erros.
Eu non me met' a estudar
si tein húmido o cerebro,

nin cal é forma millor
pra ter as almas asentos
porqu' eu as cousas non busco,
que soilo busco os efeutos.

Inda n-os tempos que foron
n-a noit' escura d' os tempos
perdidos, cicais brilaron
con luminosos refrexos
coma soles esprendentes
os femeniles talentos.
¿Quén foi Minerva? decí,
¿Porqu' as cencias se puxeron
debaixo d' o seu amparo
e lle queimaron incenso?
¿Quén foron as nov' hirmás
que tiveron tantos tempos,
e pr' as qu' aínda os poetas
erguen altares n-o peito?
Mulleres foron sen duda
de crarísemo talento
á qués diviñizaría
a admiración y-o tempo.
Y-est' é unha crara sinal
de qu' as mulleres tiveron
sempre autitú pr' o saber
e demostraron inxenio.
Centos de mulleres sábeas
pódense poñer d' exempro
de que nunca Dios negou
à muller entendemento.

VII

O entendemento d' os homes
con coidado se cultiva
e cuasque todos reciben
d' a instrucion a luz diviña,
e cicais de cada mil
un tan soilo s' ilumina:
namentres que d' as mulleres
son muy poucas istruidas
y-as que reciben a luz
coma craros soles brilan.

Frores d' os xardís d' as letras
de lozana galanía,
alcendidos caraveles,
branquiseimas margaridas,
rosas de doce fraganza,
violetas escondidas,
qu' euxalastes o perfume
d' os dioses, a poesía:
quérovos poñer á todas
n-un ramiño axuntadiñas.
Quero os agros recorrer
dendes de Grecia á Galicia,
e lembrar se ser poidera
dende Safo á Rosalía...
mais non, rinuncio á lembrarvos,
lindas frores pelegrinas;

pois que todos vos conecen
e non sodes esquencidas.

Cando xa n-os tempos d' onte
tales astros parecían,
y-eso qu' ô pazo d' as cencias
entraban por regandixas,
porqu' as portas lles pechaban
os que lles tiñan cobiza,
e non tuvo altura a cencia
qu' as mullerès non rubiran
sin se parar n-o camiño,
chegando sempr' hastr' a cima.
¿Qué será cand' entrar poidan
e sair sin cobardía?
¿Qué será cand' elas sepian,
que xa ninguen as cretica,
por buscaren afanosas
a luz d' a sabidoría?

VIII

D' os disgraceados que ruben
ô patíbolo, de cen
mais de noventa son homes,
mulleres nunca son dez.
'A muller que sai ruin
e de curazon croel,
todos lle chaman un mostro
ninguen lle chama muller,
qu' a muller é compasiva,

goza sempre en faguer ben
e teñen drento d' o peito
un panalciño de mel.
Elas son nais dende nenas,
dende que saben faguer
unha nécora d' un trapo
y-un páxaro de papel
enchen de doces caricias
e de bicos aquil sér
á quen lle finxen un alma
e n-o seu peitiño ten
manantiales de tenrura,
pr' o coidar e protexer.
A muller naceu pra nai
y-esta razon basta ben
pra comprender o prefeuta,
que Dios a quixo faguer.

Homiños qu' ides á guerra,
porque vos obriga a ley
ou a ambiceon vos rempuxa
e vandés á merecer
grande renome n-hestoria
y-o favor d' o voso rei
e puseceon elevada
e gran sold' e gran poder,
e porque sodes valentes
unha estáuta pretendés:
¿Qué merecen esas monxas
que vos siguen por do quer,
que curan vosas feridas

e soilo por faguer ben,
sin paga nin recompensa
espoñéndose á morrer
pol-os campos de batalla
solícetas van e vên?

¿Qué mais...? cando Dios ô mundo
quixo vir á padecer
e veu apurar o cález
cheo de vinagr' e fel,
por ter un pouco de gloria
quixo ter nai e nacer.
Porqu' unha estrela o anonciaba
veñen adouralo reis
y-á voz d' os ánxeles chegan
os pastores cabo d' él.
Dempois cando n-o deserto
está perdicand' a fé
e c' o pan d' a sua palabra
almas e corpos manten
e fai milagres á centos,
corren as turbas trás d' él,
van os homes ôs millares
y-ô entrar en Xerusalen,
com' entra en grorioso trunfo,
vitoréano en troupel.
Mais cando camiña preso,
chea d' espiñas a sen
y-a cruz lle pesa n-as costas
hastra faguelo cayer,
teñen que buscar un home

y-obrigalo pol-a lei
á que ll' axud' á levala,
cand' á tantos fixo ben.
Os discípolos fuxiron
e votárons' á tremer
cand' algun lle perguntaron,
si profesaban a fé
de Xesús de Galilea
chamado rei d' Israel.
Sofrind' aldraxes sangrentos
d' as turbas, unha muller
ábrese pas' e non treme,
chega, axinollas' ôs pés
d' o mártir e d' o seu rosto
limpa o sudor que correr
se ve con sangue mezcado
e d' o seu pan' a dobrez
saca a imáxe de Dios vivo
que se venera en Xaen.
Fixo centos de milagres,
mais nin un soilo se ve
d' os mortos rezusitados,
d' os cegos qu' agora tén
luz n-os ollos, d' os tolleitos
qu' agora poiden correr.
E cando volv' a cabeza
soilo ve chorar trás d' él
ás mulleres que desprezan
á aquela turba soez.
¡Soil'alcontra ollos amigos
n-esas fillas de Salem!

Xa está n-a cima d' o monte,
xa está prousimo á morrer...
ama ô mund' e quer deixarlle
o que mais n-estima ten...
¡Déixalle un rico tesouro...!
¡Unha nai...! ¡Unha muller!

MORRIÑA

¡Qué lonxe estou! Non respiro
a leda bris d' as Mariñas
nin vex' antre verdes soutos
douradas olas d' espigas.
Non vexo aquí crar' espello
onde, meu amor, te miras:
aquí mar que fixo Dios
d' un bico e d' unha surrisa.
Miñ' aldea acurrunchada
antre naranxos y-olivas,
¿ond' estás que te non vexo?
¡Ay! non estás esquencida;
estás n-a miña memoria,
n-o meu pensamento escrita.
Eu véxote cando durmo,
tua imáxe ben decida

é meu consolo s' esperto
n-os desertos de Castilla.
É verdade qu' esta terra
é terra abundant' e rica;
mais non ten as tuas montanas
sempre verdes e froridas,
non ten as tuas bellezas
¡meu amor! ¡miña Galicia!
Non ten aqueles outeiros
que de frores pelegrinas
xigantes ramos somellan
que son d' os xardís cobiza.
Non ten os teus verdes soutos
nin ten as tuas chouciñas
antre frondas perfumadas
coma niños escondidas.
Miñ' aldea, non t' esquenzo;
a tua imáxe ten vida
no meu curazon amante
y-o meu amor t' acaricia.
Vexo d' o teu campanario
a' spadana alta y-erguida
rubir por antr' arboreda,
qu' escond' a eirexa velliña,
e vexo o teu simeteiro
todo cuberto d' olivas.
Vexo o cruceiro de pedra
onde de neno solía
faguer altares de frores
n-os teus agros recollidas.
Tod' esto vexo c' a y-alma

d' o relembr' á luz bendita.
Véxote sempre ¡meu ben!
¡meu amor! ¡miña terríña!
Véxote sempre e padezo
tan negra melanconía,
que morro de soedás
n-o pardo chan de Castilla.

II

Vou morrer, d' os meus traballos
cicais Dios se compadeza
que gard' os premeos d' a gloria
pra quen padeceu n-a terra.
Cicais trás d' o azul d' o ceo
un rico pazo me teña
o Aterno Rei porparado
cheo de gozo sin penas.
Enxamais sentirei fame,
nunca d' ese sol que queima
os rayos abrasarán
a miña frente cuberta
de sudor pol-o traballo;
nunca sofrirei a afrenda
de que me voten d' o lar
por trabucos nin por rentas;
non tirarán d' os meus brazos
os meus fillos, esas prendas,
eses anacos d' a y-alma
que vén arrincarm' a guerra.
A doce paz d' o sipurcro

gozarei n-a vid' aterna,
serei ric' e vinturoso,
pois fun enfeliz n-a terra;
mais si dend' o ceo azul
non hei ver a miña aldea...
¡ten piedade, meu bon Dios!
¡deixam' a vida y-as penas!

NON DÚBIDES

Anduriña viaxeira
que lixeira
cruzach' a terra y-o mar,
pousa xa, prob' anduriña
cansadiña,
pousa, xa podes pousar.

Pousa xa, mal pocadiño,
qu' o teu niño
xa podes eiquí faguer.
Baixo de calquer tellado
un sagrado
pr' os rapaces ha de ser.

Ben saben qu' as anduriñas
as espiñas
lle quitaban ô Señor,
e qu' o niño tés bendito
y-é un delito
privarvos d' o seu calor.

Non dúbides, anduriña,
n-a terra
ond' eu nacín, aniñar.
Non dúbides, qu' o teu niño
con cariño
han-o todos de mirar.

Á LOURIZAN ⁽²⁾

'A SRA. D.ª DELORES MONTERO DE VINCENTI

¡Ay Lourizan! meu encanto,
aldea acurrunchadiña
que tes pra gala y-espello
ós teus pés a crara ria,
pra coroa un lindo pazo
con bellezas enfinitas,
brisas sempre perfumadas
froles que se non marchitan,
pois aterna primaveira
n-o teu verde chan ten vida.
¡Ay Lourizan! ¡quén tivese
unha paleta divina
pra copear as tuas chouzas
y-as tuas verdes campiñas
y-as olas d' o mar hermoso

que t' arrolan e te bican!
¿Qué cadro mais feiticeiro
ningún xénio soñaría?
¡Qué portento de cores!
¡Qué xoya d' arte mais rica!
Mais, pois pintarte non podo,
quero qu' a prob' arpa miña
faga vibrar as suas cordas
con cadenciosa armunía.
Quero con doces acentos
cantarte porqu' eres linda;
pois non hay n-o mund' enteiro,
nin ten a hermosa Galicia
un curruncho mais garrido
nin mais ric' en poesía.

Vint' e topei tal feitizo,
hermosura tan garrida
n-o teu chan e n-esas chouzas,
antre frores escondidas,
que coidei qu' eras d' un sono
viseon que se desfaría.
Vinte n-outono, unha tarde
cando x' o sol traspoñía.
¡Qué tarde mais feiticeira!
¡Qué doces e que mainiñas
as olas d' o mar bicaban
esas ribeiras garridas
onde son pelras desfeitas
as areas miudiñas!
Tod' estaba en doce calma;

os ventos seica durmían
n-os buracos d' as penedas,
soilo marmurab' a brisa
que falaba c' os naranxos
gabándolles a froitiña
pra roubarlles mais axeito
os perfumes que cobiza.
Os regatos trouleaban,
non sei quen-os perseguía,
que, sin deters' un instante,
as suas augas cristalinas
car' o mar corre que corre,
faland' e rindo fuxían.
Ti estabas com' estás sempre
tan xeitos' e tan bunita
antr' os aternos verdores
d' incomparabre campiña,
c' as tuas casiñas probes,
qu' anque probes son tan lindas;
co-esa eirexa ond' está Dios
tan gustante porqu' habita
antre frondas perfumadas
y-antre xentes sin malicia.
Alí estaba o lindo pazo
d' o que tes por galanía
que che sirva de coroa
c' a sua hermosa capilla,
c' os seus xardís que d' encantos
algún conto realizan,
pois eu penso que por forza
n-aqueles grutas tan ricas

en bellezas e primores
debe d' estar escondida
unha fada feiticeira
ou unha princesa linda.

NON CHOVE

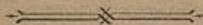
O sol hermoso alomea
con brillantes resplandores,
mais n-a terra n-hay verdores,
tod' é negrura e door.
¿Qu' importa qu' estexa o ceo
tan azul e trasparente
s' abrasa o sol incremente
e non deixa nin unha fror?

O triste labrego chora
cand' ôs ermos campos mira,
mirand' o ceo sospira
con amargüesimo afán,
e vé pasar diant' os ollos
cen visióis aterradoras,
vend' as longüisemas horas
que ten un ano sin pan.

Ve o gando morto de fame
y-ôs fillos agunizando
e qu' à porta está chamando
sin piedá o recaudador.
Y-ô ver pasar diant' os ollos
d' a y-alma tanta negrura
¡maldita sex' a hermosura
d' o ceo! dí o labrador.

Sobr' a cima d' unha serra
com' un branco tul frotante,
mira o labrego anhelante
unha nub' aparecer,
e dí posto de xinollos
repeso d' o qu' antes dixo:
*¡Gracias, meu Dios, pois de fixo
esta noite vai chover!*

Hora sí qu' o ceo hermoso
é un pazo d' o meu Dios dino,
hora sí qu' está divino,
agora é ceo pra nos.
¡Perdón, Señor, para un probe
qu' está de chorar cansado
e cicais desesperado
puido ofenderte, meu Dios.

À UN PENSAMENTO

À SOFÍA CASANOVA DE LUTOSLAWSKI

Fror qu' antre neves naciche
aló n-os confís d' Europa,
mensaxeira de venturas
e lembranzas cariñosas,
prenda de santa amistá
que vês de terras tan longas
e tras de dous anxeliños
o nom' escrito n-as follas,
s' é verdade que n-o mundo
tên alma total-as cousas,
dime, branco pensamento,
se por fertuna m' escoitas,
¿por qué tes as follas brancas
com' as aliñas d' as pombas?
¿non hay sol n-a tua terra
que dé cores y-aromas

às frores y-estades tristes
e páledas e chorosas?
Cicais nacés ¡coitadiñas!
antre brétemas e sombras.
¿Ou é que nacedes brancas
y-unque páledas hermosas,
pra qu' as vosas follas sirvan
como sirviron agora
pra escribir os lindos nomes
de Sabeliña e de Rosa?

Prefumados caraveles,
alcendidas amapolas,
rosas que tendes argullo
porque contades cen follas,
ben podeades ter cobiza
d' esta fror páleda e soila,
que ven dend' a fría Rusia
á traguerm' unhas mamorias.
N-ela escribíu unha nai
e pux' a sua y-alma toda
e garda esa fror tan pura
todo un poema de gloria.
Ese branco pensamento
non é unha fror, é unha xoya,
pois un xénio pelegrino
a sua firma groriosa
puxo n-él pr' avaloralo,
qu' o nome d' a Casanova
troca n-unha folla d' ouro
o papel en que se pousa.

NEVE

Por branca nevada
os campos cubertos
parecen desertos,
tan soilos están.
¡Probiña d' a y-alma
qu' está mais deserta
de neve cuberta
d' inverno e de vran!

A neve d' os campos
o sol a derrete
y-ás veces pormete
cosecha millor,
que baixo d' a saba
que tanto branquexa
o xérmen latexa
de novo verdor.

A neve d' a duda
que cai sobr' o peito,
matando d' afeito
os xérmenes vai,
y-as santas creenzas
xa nunca frorecen,
xamais reverdecen
n-a y-alma en que cai.

¿QUÉ DIRÁN?

¿Qué dirán eses piñeiros
que non fan mais que falar
cada vez qu' os bic' a brisa
cando cruz' o piñeiral?
¿Qué dirán cand' estremecen
n-ese aterno marmullar?
¿Qué dirán eses regatos
que cruzand' o verde val
coma cobras prateadas
falan c' os croyos d' o chan?
¿Qué lle dirán á esas frores
que van bicand' ô pasar?
¿Que dirá o mar cando brúa
n-as olas a tempestá?
¿Qué dirá cando mainiño
c' os seus beizos de cristal

bic' as prayas docemente
n-unha noite de luar?
¿Que dirán os rapaciños
cando n-o colo d' as nais
gralean antre surrisas
n-o seu doce gralear?
¿Qué dirá a rola viuda
que xeme n-o trepezal?
Y-as anduriñas, y-as pombas,
y-o reiseñor ô cantar,
¿qué dirán n-ese idioma
subrime y-universal?
Preguntádel' ôs poetas
qu' eles poiden contestar.

PERDÓALLES

Pequena pátreia, amor d' os meus amores,
Galicia hermosa á quen eu quero tanto
¡quén poidera d' os pardos reiseñores
posér a voz para adicarch' un canto!

Mais s' o cant' é ruín é ben sentido
pois cuase com' á Dios eu te venero,
currunchiño de gloria bendecido
¡quén poidera espricar canto te quero!

C' o culto d' un artista pr' a beleza
cal divina deidá reverenciada,
coma un avaro adoura á sua riqueza
con mais idolatría eres amada.

Com' ama o sol ás frores pelegrinas,
com' un esposo amante á sua esposa,
com' un sedento ás augas cristalinas.
com' un escravo a libertade hermosa.

com' unha nai á un fillo idolatrado,
como s' adoura sempr' un ben perdido,
como quer ô seu lar o desterrado
así t' eu quero á tí, meu ben querido.

Com' as prantas ô sol que lles dá vida,
com' o náufrago á praya bienhechora,
com' os héroes á gloria apetecida
com' os cegos á luz qu' os mundos dora.

Por seres tan hermosa e disgraceada
e verest' apimida en tantos modos
así t' eu quero á tí, pátreá adourada,
así te queren ¡ay! os fillos todos.

Perdóalle ôs que fuxen e te deixan
porque tan negros son os seus pesares,
tan fondas amarguras os aqueixan
que van buscar a morte trás d' os mares.

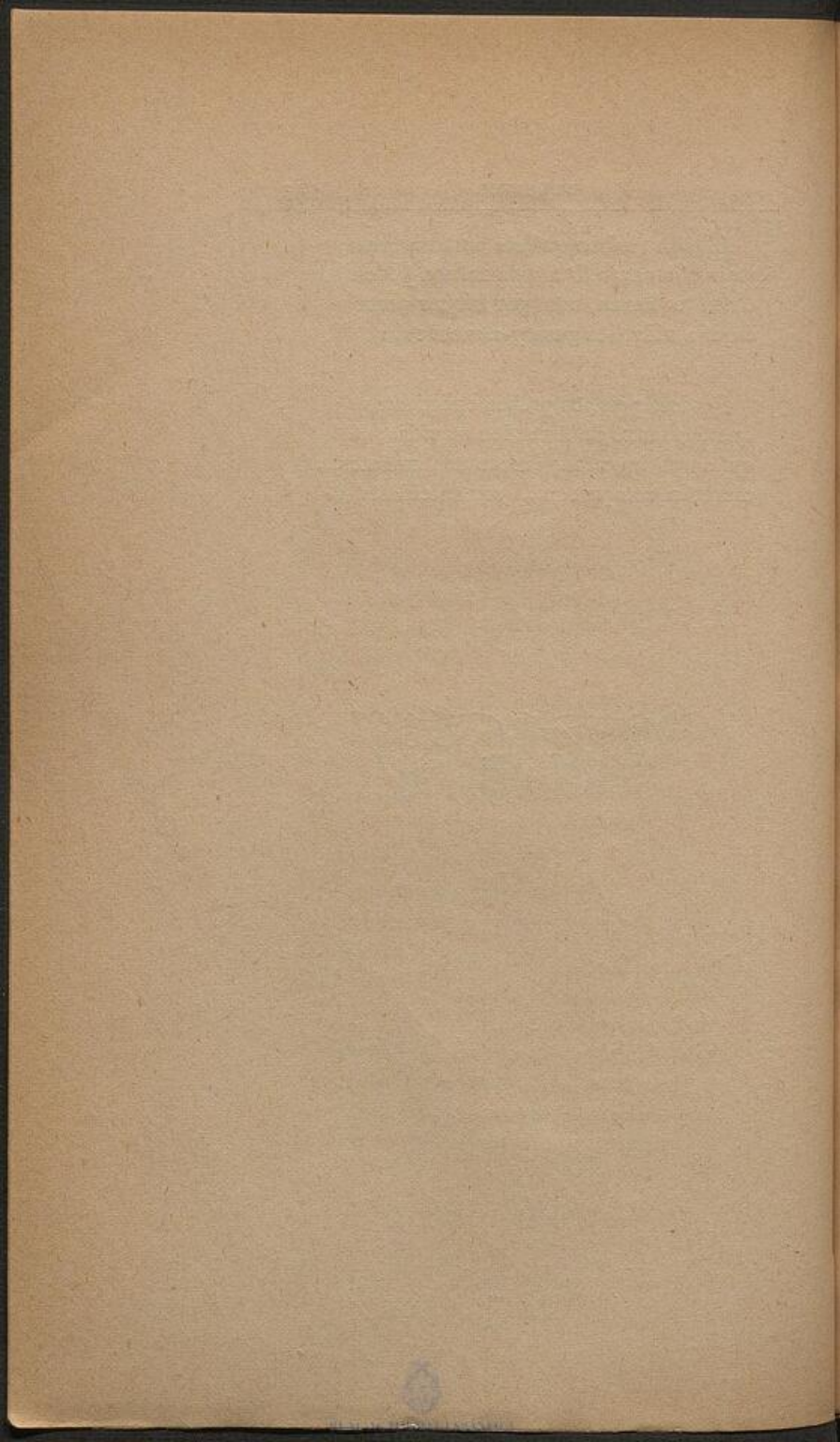
Eles ben saben que n-o mund' enteiro
lonxe de tí non topan alegría,
qu' a morriña non cura con diñeiro
e soilo n-o teu chan ten milloría.

Eles ben saben qu' esa ausenza mata,
mais c' a carga d' a vida xa non poden
e non te deixan, non, por buscar prata
é qu' a vida lles pesa y-a sacoden.

Perdoa, pois, ós probes emigrantes
que tan lonxe de tí renden as vidas,
qu' anqu' ingratos parezan son amantes...
merecen compaseon... ¡son suicidas!

Á PONTEVEDRA

¡Salve preciosa ciudade,
rica xoya de Galicia!
de cen héroes nai donosa.
¡Salve, Pontevedra linda!
¡Salv' amor d' os meus amores
d' o Lérez pelra divina!
Eu que tanto t' idolatro
quixera qu' a miña lira
cen cordas d' ouro tivese
qu' en vibraciós pelegrinas
o que sint' o peit' amante
te dixesen n-este día.
Sint' Helenes adourada
ô pisar estas campiñas
cheos de bágoas os ollos
y-o curazon d' alegría.

Sint' ant' as tuas bellezas
que fixo Dios infinitas
legría porque son tuas
e negra malenconía
porqu' os meus ollos non poden
gozálas namentres viva.
¡Ay! ¡quén poidera aniñarse
n-as ribeiras d' esta ria,
qu' están com' o paraíso
sempre verdes e froridas!
¡Quén tivera antr' esas frondas
un eido y-unha chouciña,
onde poder pasar sempre
unha eusistenza esquencida!
Tantas son as tuas bellezas
que non basta a luz d' o día
pra poder ademiralas,
e pra que poidas lucilas
o sol d' o sigro presente
pol-a noite t' alumina.

¡Quén, Ponteyedra adourada,
d' o Lérez pelra divina,
sen arrenegar d' Ourense
poidera ser tua filla!

IDEIXAINO CHORAR!

¡Probe cego! está chorando.
¡Deixaino chorar!
non trubés c' as vosas risas
o seu trist' afán!

Él non ve d' os altos ceos
o límpedo azul,
nin d' a lua prateada
a páleda luz.

Nin ven os seus tristes ollos
nengún resprandor
cando sinte sobr' a testa
o bico d' o sol.

Él d' as risoñas cascadas
qu' escoita saltar
non mira as líquedas pelras
de limpo cristal.

Nin ve os regatos pequenos
que sinte bulir
antr' as frores perfumadas
que trepa n' Abril.

¡Enfeliz! está privado
d' o supremo ben
pois d' os fillos qu' idolatra
o rosto non ve.

Decide os que vés o mundo
si tés curazon
¡habirá cicais alivio
á tan gran door?

Pois que n-o mund' alegría
pra él n-habrá
non riás... que non vos ouzá...
¡Deixaino chorar!

Á CAMILO PRACER

¡DURME!

De bágoas e de frores e cantares,
rica coroa tecench' os amigos,
y-a nosa nai a pátreá qu' adourabas
co-a tenra idolatría d' un bó fillo,
trocou pra te chorar sobre d' a coba
por un manto de loito o seu vestido.
Dendes d' o ceo azul, dendes d' a pátreá
que fixo Dios de gloria pr' os espiritos,
podes ver esta nai que é tan hermosa,
en brétéma envolveitos os feitizos
sin frondas e sin frores n-os seus campos,
avóltol-os regatos cristalinos,
de follas muschas o seu chan cuberto
e promo en vez de prata n-os seus rios.
¿Non escoitas, Placer, como te chora?
¿Non óis o vento qu' en revoltos xiros

antr' os piñeiros e n-os sotos xeme
pol-a ausencia d' o xenio pelegrino...?
A probe nai, esta Galicia amante,
que tanto t' admirou, tanto te quixo,
ha de chorar de cote sobr' a coba
onde tan docemente estás durmindo.
Durm' amigo Pracer, mentras chorando
t' arrola a nai amante con suspiros:
e pois durmes n-o colo de Galicia
tes d' a tua grandeza leito dino.

NON SOSPIRES

Xilgariño qu' enxaulado
namorado
te sintes d' a libertá,
non sospires, ten pacencia
qu' a nocencia
o teu consolo será.

Non sospires, xilgariño,
pol-o niño,
qu' era doce habitaceon;
qu' o que non está culpado
sen coidado
poide durmir n-a priseon.

¡Ay! triste d' o qu' antre ferros,
os seus erros
de cote chorand' está,
qu' o torcedor infinito
d' o delito,
o peito lle queimará.

A SESTA

Ard' o sol n-os altos ceos
y-os abrasadores rayos
vals e montes e lugares
cobren de polvo dourado.
Os avesouros non zóan,
durm' a bris' antr' os carballos
y-antr' as frondas escondidos
tamen dormen os paxaros.
Mainiña, mainiñamente,
un regatiño pasando
vai antr' as herbas miudas
y-antr' os pequenos follatos,
e non murmuraxa xiquera,
deslizase tan calado
como se tivera medo
de qu' os romores mais brandos

espertan a natureza
que repousa descansando.
Non se ve pol-os outeiros
nin unha ovella ni-un año,
nin unha vaquiña soila
andar pacendo n-os prados.

¡Hora d' a sesta tranquíá!
¡Hora de doce descanso
en que todo cal' e dorme
n-a soedade d' os campos!
Hora en qu' o probe labrego,
cheo de fame e traballo,
soña c' unha gran fartura
baix' a sombra d' un castaño:
¡mil veces bendita sexas!
que n-o teu sosego santo
das á tan negros pesares,
c' os teus praceres soñados
unha tregoa de ventura
d' enxamais sentid' encanto.

¿QUE DIS?

Cobra de cristal brillante
qu' antre frores,
con fantástecos romores
vas correndo sen parar,
cóntame o que vas dicindo
¡ouh Miño! qu' estout' oindo
e n' entendo o teu falar.

Dime, Miño, se te gabas
d' o tesouro
que vas arristrand' en ouro
y-e dino de se gabar?
que ti sempre vas roxindo
¡ouh Miño! y-estout' oindo
e n' entendo o teu falar.

Cicais cantas, craro Miño,
as bellezas
y-as espréndedas riquezas
que refrexas ó pasar,
y-a miñ' alma está sufrindo...
¡a tua canción oindo
n' entender o teu falar!

OS OLLOS D' A MORTA

—¿Que tes, conde, que non dormes
y-estremeces e sospiras?

Dícello á tua condesa,
meu curazon, non t' afixas

—Condese, por forza soñas:
durm' e descansa tranquía
qu' o meu amor non che falla
y-eres sol d' a miña vista.

—Non soño, meu ben, non soño:
di o que tes á tua Sila,
qu' o teu amor no me basta;
porqu' o meu peito percisa
ver calma n-a tua frente,
n-os teus ollos alegría,
amor n-as tuas palabras,
e n-os teus beizos surrisa.

¿Qué me sirve que me queiras,
nin que des por min a vida,
se dende que nos casamos
tan somentes pr' o chan miras
y-están os teus ollos sempre
cheos de bágoas cristalinas...?
—Cala, condesa, non chores,
durme e descansa tranquiá,
que son os craros espellos
d' a miñ' alma as tuas miniñas.
S' estou trist' e porque coido
cand' algunha vez me miras
qu' os teus ollos sempr' ázules
ten ora negras pupías,
que son os ollos d' a morta
que ben me quix' algun dia.
Teus ollos que son a luz
d' un amañacer docísima,
vanse volvendo tan negros,
condesa d' y-alma miña,
com' a noite mais escura
n' unha arboreda sumbría.
Cand' os meus beizos se pousan
n' esa amapola alcendida
que tes por beizos, atopo
d' a morte c' a neve fria
e sinto os teus brazos tesos
cal os d' unha estauta ríxeda,
e xa non eres, meu ben,
aquela dama garrida,
branca, roxa e surrosada

a quen xurei n-a capilla
d' o castelo amor eterno,
senón unha rapaciña
páleda, fraca, chorosa,
que c' unha triste surrisa
crav' en min us ollos negros
cheos de melanconía,
que me chama e quer levarme
c' o ela pr' a outra vida.
—Cala, conde, ti toleas,
non des ôs soños ouidas.
Naide te quixo n-o mundo,
naide mais qu' a tua Sila...
—Quíxome e morreu d' amor
unha enfeliz rapaciña
bunita com' unha estrela
e de pai fidalgo filla.
Pra lle labrar unha coba
que for d' o seu corpo dina,
vendeu o solar antigo,
vendeu eidos e cortiñas
o probe pai, e chorou
sobr' aquela tomba fria
día e noite sin cesar
hastra qu' a y-alma dorida
voûu ô ceo buscando
o seu centr' alá derriba,
ond' os márteres s' axuntan
y-as brancas pombas aniñan.
¿Non viche n-o adro d' a eirexa,
cando fumos oir misa,

unha tomba nova e branca
que por remate n-a cima
ten unha hermosa doncella
de branco mármol, vestida
com' as doncellas fidalgas
ten por costume n-as vilas?
¿Non a viche estremecer
cand' eu pas' e que me mira
con amor e con tristura,
e que cand' os bic' a brisa
os seus cabelos se moven
e seus beizos e sospira?
—¡Cala, conde, non tolees!
¡Tí soñaches ou delirias...!
—Non soñei; mais vou morrer...
adios, meu ben!, miña Sila!
non m' olvides se non queres,
qu' os meus ollos te presigan.

XA VOLVEU

Xa está de volt' o habaneiro
xa ven de cruzal-os mares,
xa retorn-os patreos lares
c' un gran bulso de diñeiro.
Mais... pálelo está e sumbrío,
perdeu aquelas cores
que somellaban as frores
que medran n-o meu resío.
Non é aquil mozo valente
que camiñaba dereito,
agora sobre d' o peito
sempre leva baixa a frente.
Ten olladas abatidas
os seus ollos que brilaban
cand' as rapazas miraban
como estrelas alcendidas.

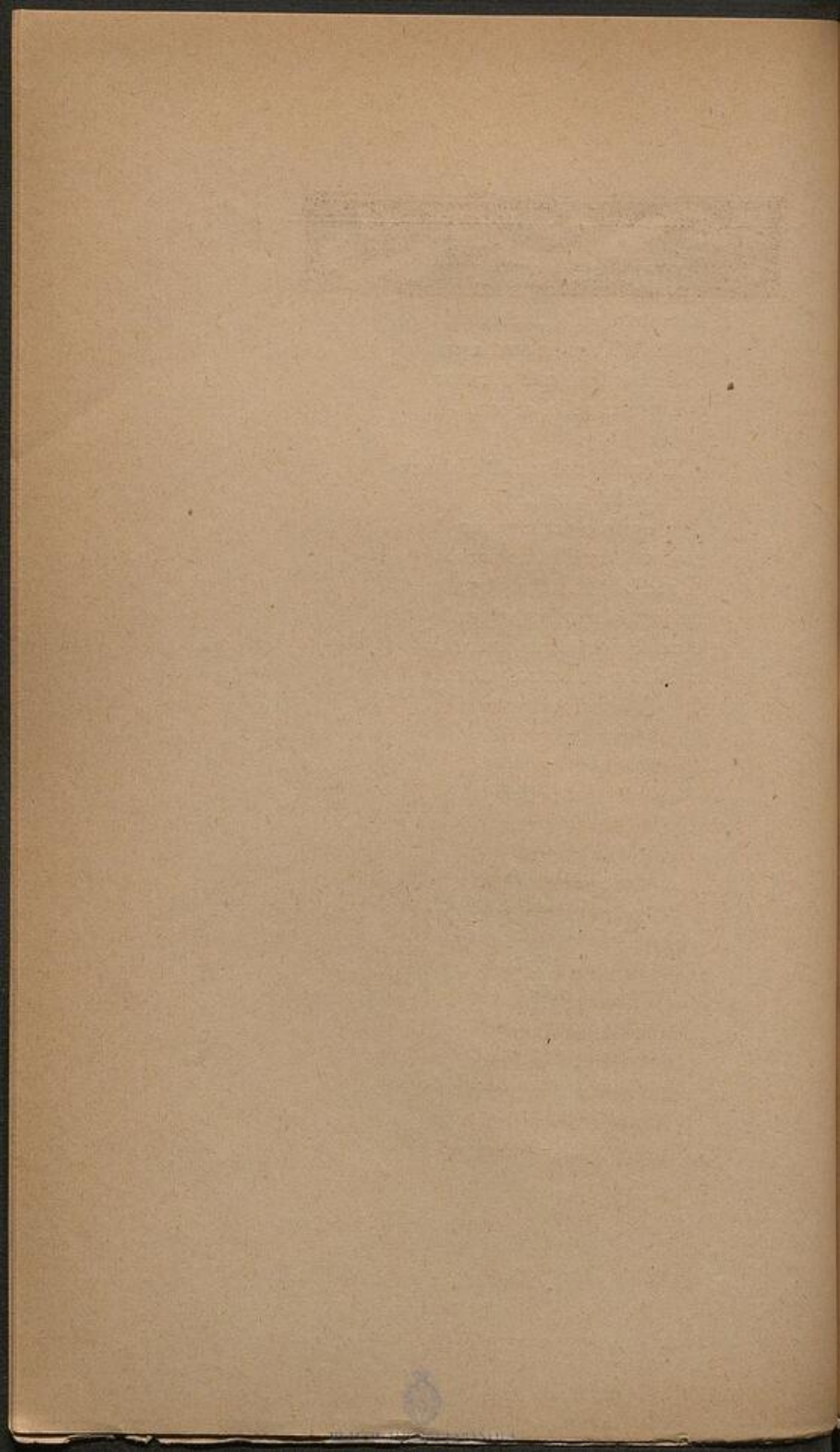
Hoxe que nada lle falta
qu' anda fart' e ben vestido
o seu sembrante dorido
pubrica con voz ben alta
qu' está cheo de tristura
aquil peito qu' algun dia
era rico d' alegría
anque probe de fartura.

Mentras qu' él atesouraba
pra tragner tanto diñeiro,
sonando c' un habaneiro
unha velliña choraba.
E choraba sin consolo
sempr' agardand' agardando,
á aquil que rind' e cantando,
rolou de neno n-o colo.
Os eidos mirab' en ermo
o horreo falto de millo...
¡o seu curazon sin fillo!
¡o esprito soilo y-enfermo!
E tanto, tanto choraron
os ollos d' a probe vella,
que d' una faixa bermella
as bágoas llos roldearon.
Entrou a fame n-a casa,
detrás xusticia y-usura,
y-a velliña en tal negrura
vertendo pranto qu' abrasa
decía á Dios de xinollos:
«¡devólveme aquil filliño

qu' era sol d' o meu cariño
e crara luz d' os meus ollos!»
E tanto a enfeliz chorou,
tantas bágoas derramaron
os seus ollos, que secaron,
y-a probe vella cegou.

E cando volveu d' Habana
o fillo ric' e contento,
d' alegría o sentimento
matou á enfeliz anciana.
Á recibil' hastr' a porta
salíu, palpando, palpando
e cand' a estaba abrazando
caíulle n-os brazos morta.

'A MODA

¡Ou tempos aquiles
de santa nocencia
qu' o home se via
cal Dios o fixera!
Nin tiña xorobas
nin tiña coxeiras
y-alegr' amostraba
as suas formas prefentas.
Dempois ¡mal pocado!
(causouno a soberba)
escravo se fixo
¡nunca tal fixera!
d' o deño d' a moda
qu' o trai n-a cadea.
Aquela mazan
qu' o home comera

foi a causa toda
de tan grande perda;
porque dend' estonces
perdendo a nocenza
percisou o home
tragner vestimenta.
O deño qu' é cuco
anque non pareza
vestíuse de cobra
de gran intlixenza
e con cen mintiras
inganand' á Eva
puxos' á dicirllle
con melosa lingua:
come d' esta froita
e non seas besta,
serás como Dios
en poder e cencia
y-andarás vestida
com' hora se leva
Satanás n-o ceo
vestíu de soberba,
qu' é unha tea nova
de moita grandeza.
¡Non seas tí cursi,
veste d' esa tea! »
¡Quén tal ll' anorciou...!
Nunca Dios me dera!
Pra xunta d' home
foi con moita presa
e dixoll' Adan

come esto sin pena
y-unha gran coroa
levarás n-a testa.
Se cencia cobizas
terás moita cencia:
crearás cen mundos
feitos â moderna
que xa vai antigo
o que Dios fixera.»
Y-Adan por seguir
a moda d' aquela,
â Dios lle negou
a santa obidanza.
D' estonces acá
a moda é a reina
qu' ôs homes escravos
trocou sobr' a terra.
Ela ô seu antoxo
o mundo goberna.
Buscade n-hestorea
cantas vestimentas
o home trocou
por mandatos d' ela.
Cantos sacrificios
a moda impuxera
compríronse sempre
con grande presteza.
É diosa adourada,
non é soilo reina,
e n-os tempos d' hoxe
sin fé nin creenzas

ten centos d' altares
cheos de riquezas,
e n-as suas aras
de cote se queiman
con moí lindo gusto
honor e concencia.

Esto en cant' à y-alma
qu' o corpo non deixa
de faguer gustante
dura penitenza.

Xa traguendo os pés
metidos en prensa
rubidos en zancos
que tèn vara e media:
xa a probe cintura
en cárcere estreita
feita con aceiros
e duras ballenas,
dobrase non pode
(tamen se non creva)
obrigada sempre
á terse direita.

¡Ou diosa! non te m' anoxes
qu' eu che farei reverenza,
cando se trate de roupa
anque me caya, de vella;
pero déixame decir
o que me diuta a concencia.
Eiche decir cen verdades;
mais direichas à moderna

eiche de chamar tirana
tan somentes com' á reina,
e pr' os que te chaman diosa
eu chamareite quimeira;
pois a moda xa pasou
d' os dioses e d' as creenzas.
Mais tí de moda non pasas,
que tí es a moda mesma
e como o fénix renaces
y-enxamais te volves vella.
E tiranizas ô mundo
que necio baixa a cabeza
acatand' as tuas leis
c' unha servil ovidenza.
Contra tí non se prenuncian
nin os pobos nin a aldea
e dend' a chouza hastr' o pazo
en todo lugar imperas
y-o mesmo c' os teus decretos
o dengue y-a palramenta
desterras, qu' as longas colas
de terciopelo de seda.
Mais eres reina croel,
que tras a probe beleza
tan mal parada, que dá
mesmo lástema de vela.
E non tés respet' á naide
nin á saude respetas,
y-hastra loitas c' o pudor
aló n-as altas esferas,
poñend' a tea n-o chan

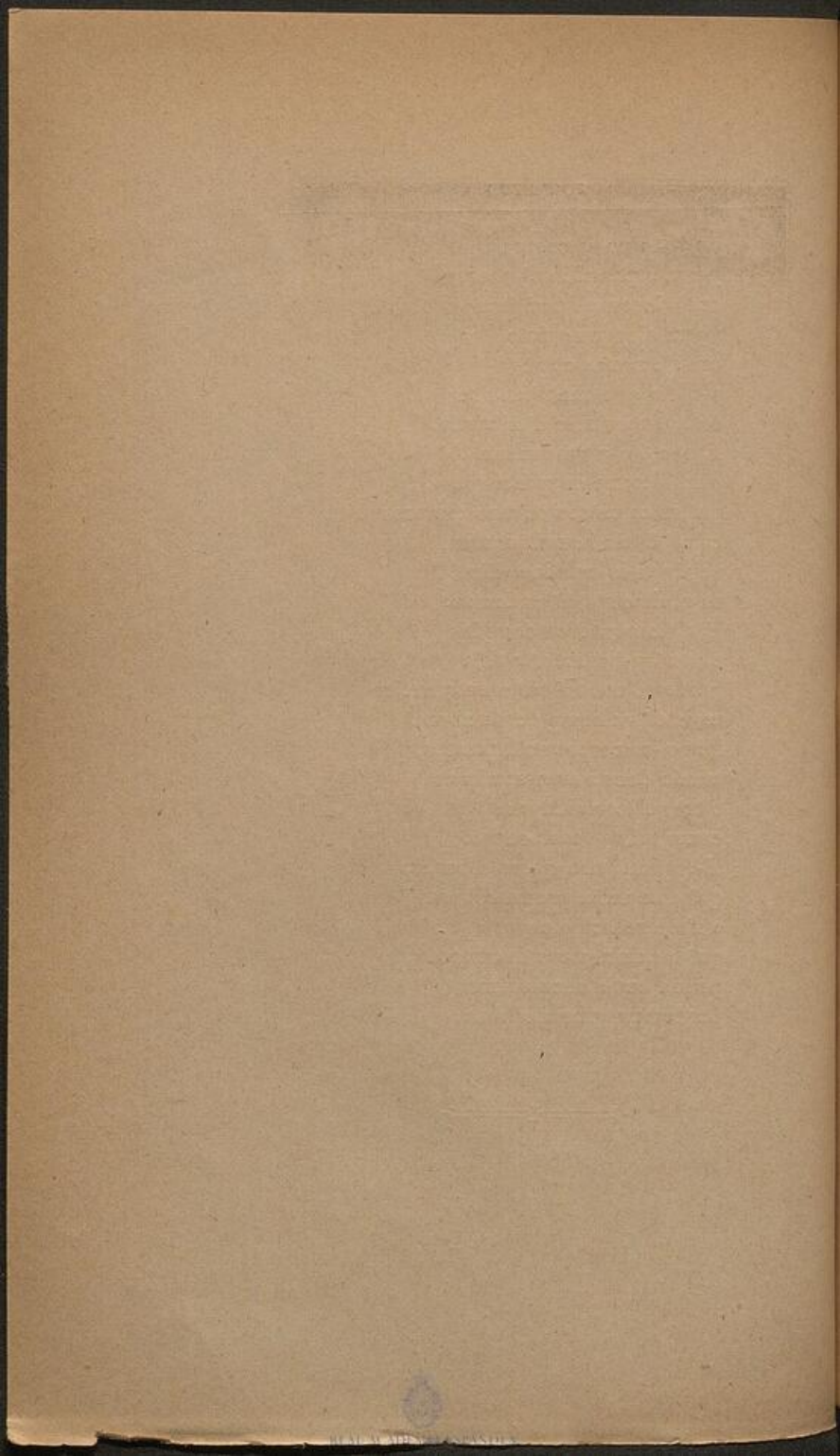
e n-os hombros falla tea.
'As mulleres que dou Dios
com' os piñeiros direitas,
puxécheslle unha xoroba,
non sei se de lan ou d' herba,
e nin podían sentare,
porqu' o pulisón n' asenta.
Tapach' as testas bunitas
c' o diaño d' a perreira,
e non sabía ninguén
se brilaban de nocenza
ou s' as lixara o bulleiro,
porqu' iban todas cubertas.
E dá noxo ver as caras
qu' asomellaban estrelas,
coma clonws enfariñadas;
y-as xeitosiñas morenas
que tiñan coiro de raso
trocadas en muñeiras,
tapand' as lindas cores
que lles dou a natureza;
porqu' á tí che s' antoxou
qu' ás defuntas se parezan.

II

E non son soilo as mulleres
as que viven de tí escravas;
tamén os homes che rinden
cego culto d' alabancia
e trocan cando tí queres

o gabán pol-a casaca
y-ora o pantalón s' apertan
ora o levan de campana;
agora alargan o frac
ora lle cortas as aás
y-o día que che s' antoxe
ô Congreso irán d' albarda.
E non é n-a vestimenta
o soilo ramo en que mandas,
qu' as casas son os teus tempos
cand' están ben alhaxadas,
según n-os pródicos dín
os revisteiros d' as damas.
E tí despós d' as comidas
o *menú* y-hastra d' a fala
pois que nos trás d' o extranxeiro
mais d' un cento de palabras.
Nin n-os corpos soilamentes,
tamén dominias n-as almas
e trás e levas ideyas
como trás e levas capas.
Y-en fin... non quero esbarar,
qu' esta miña pruma esbara
e s' en redícolo cayo,
qu' é cair n-a tua disgracea
pra insecula seculorum
perderei a gloria e fama.

A BRUXA

Probe vellina encorbada
baixo d' o peso d' os anos,
que cicais os desenganos
aumentaron y-o pesar.
Negra, fraca e consumida
pol-a fame y-a tristura
esa enfeliz creatura
cuasque cega de chorar.
Vive soila c' os pesares
sen que ninguen a condoya,
soilo o pau en que s' apoya
fai compañia o seu delor.
Todol-a miran d' esguello
e fuxen cand' ela pasa,
e non hay chouza nin casa
onde non inspire horror.

Nunca fixo mal á nadia;
mais si se pon un miniño
pouc' á pouco mirradiño,
sempr' ela culpa ha de ter.
Ela leva a culpa toda
s' algun gado enferma ou morre:
e nin ninguen a socorre,
nin ninguen a pode ver.
Y-a enfeliz namentres tanto,
qu' é de todos maldecida
pónse á pensar que n-a vida
sempre lle tocou sufrir.
Cand' era moza era probe
e fea e naid' a miraba,
ningun mozo a cortexaba
y-en vez de se divertir
n-as festas, choraba sempre
bagullas que ninguen vía
prant' ardente que caía
enriba d' o curazon.
Y-ora qu' é vella e s' atopa
sen agarimo ni-emparo,
aldráxana sen roparo,
ninguen lle ten compaseon.

A COROA

Rosiña ten os cabelos
coma rayolas de sol
y-as estrelas d' os seus ollos
cobizan o resprandor;
por cñtura ten un bimio
e n-os seus beizos pousou
n-unha acaseon unha abella
coidando qu' era unha fror.
Non hay moza mais garrida
nin de millor pusiceon
en tod' aquela parroquia
ni en dez legoas ò redor.
O seu pai qu' é un habaneiro
ten gardadas n-un arcon
mais de cen onzas en ouro
que n-Amérecá ganou,

e ten unha casa grande
con solaina y-un balcon
de ferro, ond' ela pon frores,
albaca e malvas d' olor.
Tamen o pai de Rosiña
ten unha xunta de bois
y-unha vaquiña de leite
y-unha porca con leitos,
y-un hórreo cheo de millo
y-unha tulla que... ¡meu Dios!
se non ten pan pra tres anos
ten-o ben certo pra dous.
E ten Rosiña unha roupa
que ninguén a ten millor,
nin a mesma ama d' o abade
pon fatelos qu' ela pon.
En fin, qu' onde Rosa chega
ningunha moza chegou;
pois non hay unha mais linda
nin hay un dote maor.
E mais ós vintecinc' anos
inda Rosa non casou,
nin se lle viu un cortexo
nin se lle presint' amor.

Non sei que ten tal rapaza,
non sei que mal lle pegou
que ten tal malenconía,
qu' onde quixer qu' ela for
sempr' está triste e parece
qu' algunha pena lle doi.

Non quer ir ôs fiadeiros
nin ir ond' haxa funciôs,
c' os ollos sempre mazados,
sempre parez que chorou.
O seu pai vólvese tolo
sin topar espricaceon
á aquela negra tristura
y-aquil aculto door.
Non hay dubida, é mal d' ollo;
algunha bruxa a mirou,
algunha enviria lle quita
a legría y-a color.
E vai sumíndos' a moza
y-en van o pai lle porpon
ir á santuarios famosos
ou xunta médecos bôs,
qu' ela dí que non ten nada
nin cousa algunha lle doi.

II

Sin que ninguén sepia a causa
d' aquil mal qu' a leva á coba,
vaise mirrando, mirrando,
a coitadiña de Rosa.
E cando d' os castiñeiros
can os ourizos y-as follas,
morr' a moza mais garrida
de dez legoas á redonda.
N-unha caixa com' a neve
meteuna seu pai de morta,

tod' empanada de branco
con mant' azul e coroa
sobre d' a frente d' anacre
e d' a cabeleira roxa.

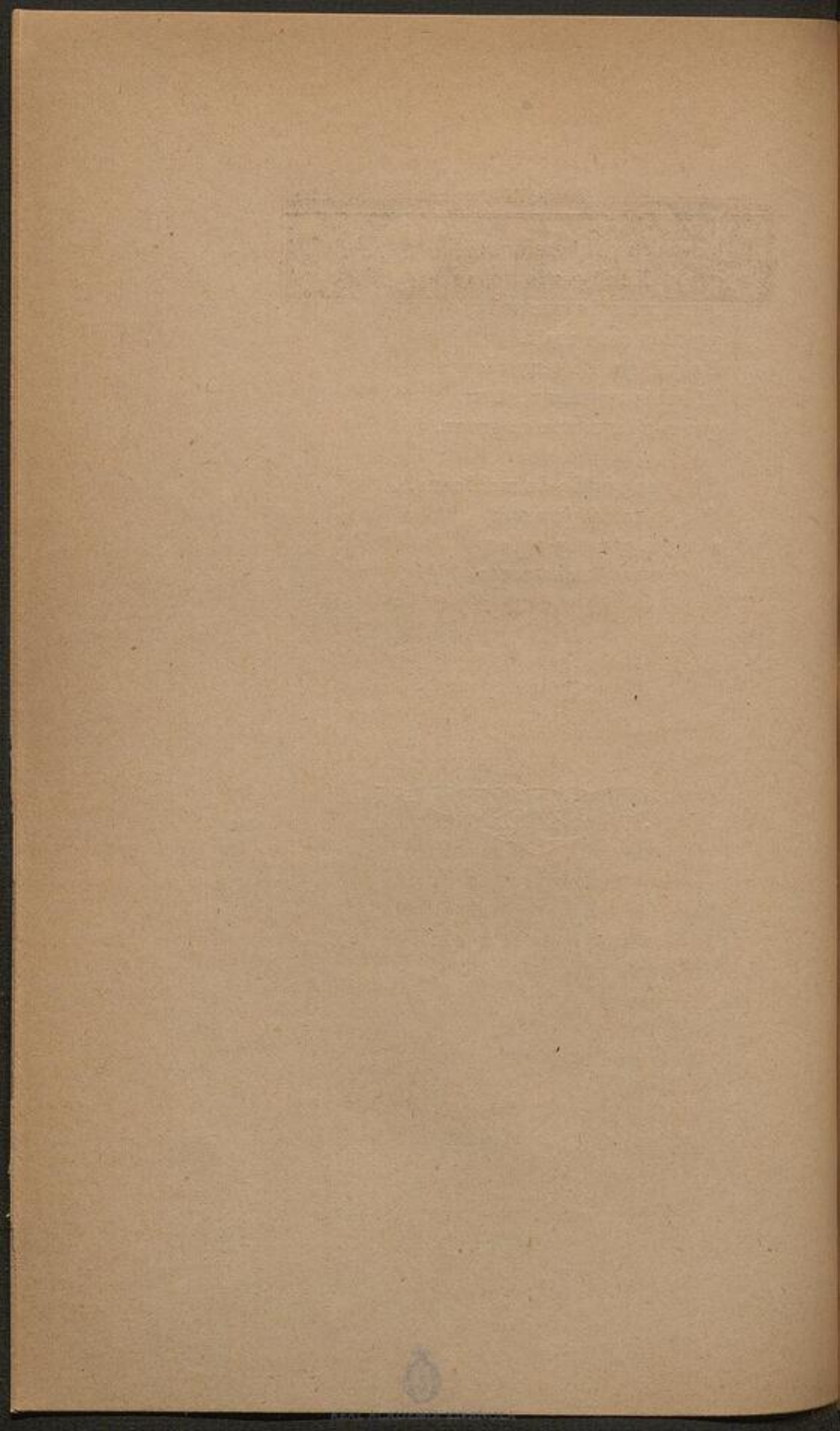
¡Probe moza! o seu sacreto
levou o fondo d' a focha,
ninguen lle soupo n-o mundo
qu' ela adouraba unha sombra,
que soñaba un imposibre,
que d' amor estaba tola
por un ser que nunca vira
que nunca tivera forma.
Ind' era Rosa pequena,
inda non chegara á moza
unha xitana lle dixo:
«has de medrar tan hermosa
que n-ha d' haber n-esta terra
home dino de tal xoya;
pero tú non t' apesares,
qu' ha de vir de terras longas
un príncepe poderoso
á tragerch' unha coroa.
Xa verás, miña princesa,
como n-hay n-a terra toda
rapaza mais ben querida
nin casada mais dichosa.»

Dend' estonces a coitada
non s' esquenceu unha hora
d' aquil príncepe soñado

e n-o seu peit' amorosa
gardóulle fé y-adourouno
e sempre soña que soña,
agardou cada mañá
á aquil que de terras longas
ll' había tragner venturas
que n-a terra non se gozan.

E veu por fin de moi lonxe...
d' a eternidá pavorosa
a morte c' o seu poder
á tragnerll' unha coroa.

ELDEFREDA

D' o seu pazo n-o xardín
c' as suas damas se pasea
sempre trist' e pesarosa
a hermosísima Eldefreda.
Ninguen sabe porque sofre:
porque tan fonda é a pena
que non sai o pranto òs ollos,
n-o mesmo peito se queda.
Mais ela perd' as cores
y-o seu sembrant' asomella
pol-a páleda brancura
unha cándeda azucea.
—Deixáime, quero estar soila,
dice ás suas camareiras,
chamarei se vos perciso,

senon en cant' anoiteza
virédesm' acompañar
baix' a frondosa arboreda.

—Por fin deixáronme soila
pra chorar as miñas penas,
escrama con voz dorida
a desdichada princesa,
e poido deixar correr
estas bagullas que queiman,
este pranto que m' abrasa
cando n-o peito me queda.»
O príncepe Remismario
que ve dende lonx' á reina
tan trist' e tan solitaria
quer saber d' a súa pena
a causa, e con gran carino
veuse poñer preto d' ela.
—¿Qué tendes, miña señora?
dí con voz agasalleira,
¿qué tendes que xa fai tempo
qu' a vosa tristura negra
anubr' o voso sembrante
com' anubr' o ceo a brétema?
Non gardés n-o voso peito
as vosas amargas penas
pois tendes un peito amigo
que vos ame e compadeza;
estou eu o voso lado,
quen vos anoxou que trema,
pois correrei á vingarvos

com' o meu peito decreta.
Sempre fostes alegría,
d' a cort' a vosa beleza
era com' un craro sol
qu' ô mund' enteïro alomea.
Vos n-o pazo d' o meu pai
sodes diosa, que non reina
y-un altar o voso trono
y-as vosas prantas se queiman
cen almas en holocausto
d' amor, porque sodes bella.
Vos tendes rayos d' o sol
trenzados n-a cabeleira
e d' a luz d' os vosos ollos
teñen cobiza as estrelas;
amostrades ô sorrir
a vosa boca pequena,
n-un estuchiño de grana
dous brancos fios de pelras,
y-o voso corpo lanzal
teñen cobiza as palmeiras.
Pra vos pintar xuntou Dios
rosas, nacre y-azuceas
e fíxovos tan hermosa
como cicais fixo á Eva.
Por voso amor o meu pai
a relixión verdadeira
deixou, e dávos a y-alma
dispreceando a gloria aterna.
¡y-apesar de tanto amor
non estades satisfeita!

Hermosa, reina y-amada...
¿por qué chorás, Eldefreda?
¿Qué tedes, miña señora?
Decídem' a vosa pena
y-á costa d' a miña vida,
se podo, remediareina.»
—¿Qué teño dis, Remismario?
Qu' esta coroa me pesa,
que quixera ser escrava
e non quixera ser reina;
pois tendo o curazon libre
pra escoller á quen quixera,
send' escrava me surrira
e choro sendo princesa.
Am' á un home con loucura,
c' unha paseon tan intensa,
que por un dia d' amor
gustant' a vida lle dera,
y-él n-os meus ollos non ve
d' est' amor a lavareda.»
—Por Dios señora, calade,
dí Remismario con pena
¡calai que poiden oírvos!
que ninguen n-o mundo sepia
que puiden oír con calma
tan estrana confianza.
Que ninguen sepia qu' un fillo
escoitou d' esta maneira
decir qu' adora outro home
d' o seu pai a muller mesma.
Eu choro os vossos pesares

e maldigo â sorte negra
que non premite qu' eu poida
â costa d' a vida enteira
sin lle faltar ô meu pai
aliviar as vosas penas.
Eu tamen, miña señora,
ser hoxe escravo quixera
millor que fillo d' un rey
qu' aguarda unha rica herencia.
Mais s' a miña sangue toda
unha bagulla xiquera,
pod' aforrar á eses ollos
qu' ôs luceiros asomellan,
mandade pronto e veredes
que gustante vertereina.»
—Tí non sabes, Remismario,
dí con paseon Eldefreda,
tí non sabes os tesouros
que n-o meu peito s' encerran.
Tí non conoces d' amor
a irresistibre fogueira
qu' o curazon abrasando
pra sufrir a vida deixa.
Tí non amas á ninguen
non é estrano que non vexas
o meu amor n-os meus ollos
y-o meu pesar non comprendas.
Mais pois a vida m' ofreces
pra calmar as miñas penas,
¡dam' unha hora d' amor
y-eu dareich' a vida enteira!»

—¡Señora! dí Remismario
 ¡ou son eu o que tolea
 ou vos a qu' estades tola
 y-escoitarvos dame penal!
 Sodes muller d' o meu pai
 y-ademais a miña reina...
 y-anque meu peito dorido
 n-o mesmo lume s' alcenda,
 fuxirei lonxe de vos
 onde nunca mais vos vexa.

II

Antr' as sombras d' a noite
 velozmente camiña
 o príncipe Remismario
 direitiñ' á Talamina.
 Él non trem' á soedá
 nin trem' á noite sumbría,
 qu' o pesar lle fai compañã
 e d' él en vano fuxira.
 Leva xa branco d' escuma
 o bridon de mais estima
 que n-as cadras ten o rey
 e sen compaseon o aguixa.

Xa caeu o nobre bruto
 reventado de fatiga,
 mais Remismario non cansa;
 trepando toxos y-espiñas
 sigue hastr' o forte castelo

ond' está a probe Gualmira
chorando d' amor antigo
os recsordo d' alegría;
onde pasa de tristura
e negra melanconía
longas noites sin estrelas:
sempr' anubradol-os dias
sen mais rayolas de sol
qu' as rarísemas visitas
qu' os seus filliños lle fan;
pois anqu' ela querería
telos n-a sua compañia
pra consolo d' a sua vida,
non pode ser, porqu' o rey
qu' é seu pai, dí qu' os percisa
pr' ornamento d' o seu pazo
y-esperanza de Galicia,
pois que d' a reina Eldefreda
non tivo nunca familia.
Alí antigos desvaríos
á qu' a paseon a empelira
a enfeliz chora sin tregoa
pra qu' as bagullas rediman
os crímes que cometeu
antre bicos e surrisas.
En canto ve á Remismario
en vez de ter alegría,
c' un negro presentemento
unha disgracea adiviña.
—¿Qué tes, lle dí, meu filliño,
qu' a tua testa sumbría

m' anuncea qu' un gran pesar
ennegrece a tua vida?
—¡Ay! ¡eu morro, miña nai?
déixame chorar, naiciña,
qu' o chorar non m' avergonza,
pois non é de cobardía,
qu' enxamais estremeçín
diante d' a espada anemiga
y-ora choro y-estremezo
ant' a ruin sorte miña.
A miña madrasca está
n-o meu amor alcendida
y-eu morro d' amor por ela...
¡é tan moza e tan bunita!
per' é muller d' o meu pai
y-a miñ' alma combatida
antr' o deber y-a paseon
loita en croel agunía,
eu c' o meu amor loitando
acultei a paseon miña,
pero ô mirala chorar,
ô escoitala que soprica,
pidindo un dia d' amor
en troques d' a sua vida,
eu toleo, miña nai,
a miña razon deliria.
Vou fuxir lonxe, moi lonxe,
ond' ela non me presiga,
c' os seus sospiros amantes,
c' aquela triste sursisa,
c' aquel encendio voraz

qu' arde n-as suas meniñas.
—Non, meu fillo, tí non fuxas
que tí débest' á Galicia.
Garda n-o fondo d' o peito
esa paseon escondida,
volvé ô pazo d' o teu pai,
mostra a tua valentía
en vencesese amor,
esa paseon maldecida.
Cand' un amor creminal
n-o noso peito s' aniña
arrincar o curazon
debemos con santa ira,
se non queremos durmir
sempre n-un leito d' espiñas.
Mírate n-o meu espello
e dí se me tes cobiza.
Eu por querer o teu pai
aneguei a miña vida
n-un mar de bágoas e sangue.
Fun cómprece sen malicia
d' unha vinganza croel,
fun adultra y-homecida,
o meu home asesinado
n-a mesma cámara miña
foi por teu pai pra vingar
á sua nai Evorina.
Dempois d' a miña paseon
escrava sempre, sumisa,
pra darll' o reino que ten
eu mesma fun asesina,

y-on home mintindo amor
emponzoñeill' a bebida,
y-eu en premeo recibín
unha coroa de espiñas;
qu' a coroa qu' eu lle dera
puxoa n-a sen d' esa arpía,
que dempois d' o meu amor
róubam' hora a tua vida,
pois xa n-o mundo non podes
meu filliño topar dichas.
Mais o pazo d' o teu pai
non deixes, prenda querida,
pois un dia has de cinguir
a coroa de Galicia.
Non fuxas, que ninguen sepia
que tanto Dios me castiga
que vexo un fillo adourado
pra sempre sen alegría.»

III

Xa retorna Remismario
por consello d' a sua nai
c' o curazon en anacos
de Lugo á ciudade rial.
Diante d' él ábrens' as portas;
pero vólvense á pechar
en cant' él as vai pasando,
e por doquer queda xa
a ciudade sin saída,
mais él n-o seu trist' afan

nada ropara y-ô pazo
se dirixe d' o seu pai.
Están as portas abertas
y-on silenzo sipurcral
reina n-él, d' unha disgracea
como presaxio cicais.
Todal-as portas se pechan
conform' él pasando vai,
y-él sin pensalo estremece
oubind' o ruído que fan.
Chega d' o seu pai á porta
per' a cámara rial
está pechada, e tremendo
c' alma chea de pesar,
en busca d' un peit' amigo
vaise xunto d' os hirmás...
¡tampouc' a porta está aberta!
y-en van s' esforza á chamar;
pois que ninguen lle responde.
Presas d' angustea mortal
diríxese á súa estanza
e cando certa á pasar
diant' a cámara d' a reina
ve qu' aquela porta está
tan soilament' entornada,
y-enton vótas' á chorar,
e treméndo' á sí mesmo
e desfalecido xa,
vais' acultar n-o seu carto
qu' aberto de par en par,
parez que lle brinda calma

e silencio e soedá.
Mais non ben él a traspon
péchas' a porta detrás
e con asombro infinito
vese derrubado ô chan.

IV

Unha lámpara tan soilo
con luz páleda alomea
a estanza de Remismario
e todo é silencio n-ela:
cóbrena panos de loito
e n-o medio hay unha mesa
q' un pano d' a mesma côr
ten enriba por cubertá,
e sobre d' ela hay un corpo
moi garrido sen cabeza.

Descansand' anque non dorme
a hermosísima Eldefreda,
comprida a sua vinganza,
xa s' atopa satisfeita.
O seu carto mand' o rey
n-unha dourada bandexa
d' o doncel infortunado
a ensanguentada cabeza.
Y-o paxe qu' aquil persente
n-o nome d' o rey lle leva,
dí mostrándolla: señora,
o qu' hastra tí s' estrevera

á levantar os seus ollos
sendo tan honrada e reina,
xa morreu e non t' aldraxa
nin c' a mirada xiquera.

Durme pois en paz, señora;
pois xa ves com' escarmenta
o rey ós teus anemigos
sen qu' á sua sangue mesma
lle perdoe cando fan
á sua muller ofensa.»

Chea d' infam' alegría
a vingatible Eldefreda
respondeu: dádelles graceas
ô rey, pois d' a miñ' afrenta
tomou venganzā comprida
a sua xusticia reuta.

Decille, qu' o meu amor
pagará tanta fineza,
gardándolle no meu peito
mentres me dure a eusistenza
o meu curazon escravo
de fidelidade aterna.»

En canto o paxe se vai,
en canto soila se queda
escrama: ¡xa me vinguei!
¡ay d' o qu' á min me dispreza!
¡Ay de quen d' o meu amor
auga lle vot' a fogueira!
que cand' en odeo se troca
corro á vinganza direita,

sen qu' ostácolos m' aparten
nin temores me deteñan.

V

C' os cabelos destrenzados
c' a voz rouca de chorar,
c' os ollos de sangue cheos
chega á cámara rial
unha muller cuas que tola
que non fai mais que berrar:
¿ond' está d' o meu filliño
a matadora...? ¿ond' está...?
que quero arrincarll' os ollos
con qu' o chegou á mirar.
¡Caluniadora...! ¡rameira!
ponte diante d' a sua nai,
olla, se podes mirarme
muller infame ¿ond' estás?

Eldefreda paledece
y-escond' a cara antr' as maus.
—¡Non cales! dam' o meu fillo
que fixech' asesinar,
(n-o parosismo d' a ira
berra a desdichada nai)
dam' o meu filliño, hena
que comes sangue rial.
¡Ay de tí, que non coidache
qu' hay quen-o poida vingar!
qu' hay quen sabe qu' o teu peito

arde en lume criminal.
¡Ay de tí, caluniadora!
¡Treme d' esta probe nai
qu' ha beber a tua sangue
con delicia e con afan.
Tí me quitach' un filliño
y-eu non che poido quitar
ningun, porque Dios negouche
tan pura felicidadá;
mais d' o trono en que te ves
¡vive Dios! heite botar
e com' as cobras n-a lama
longa vida pasarás.
Porqu' eu non quero que morras
que fora pouco penar
pra una adultra y-asesina
que troca n-un mostro á un pai.
Eu quero a tua agunía
longa e croel presentzar.
¡Quero ver com' estremeceas
como t' arrastras n-o chan!
Eu quero ver os teus ollos
cegos de tanto chorar!
¡Quero ver os teus cabelos
qu' ô sol cobiza lle dan
pol-o chau espaxados,
porqu' as tuas propeas maus,
c' o dôr d' a y-alma os arrinquen
cando xa non poidas mais!»

VI

'As voces que dá Gualmira
chega o rey á cabo d' ela
e dí: ¿com' así t' estreves
á miña muller? ¿á reina?
¿Iñoras com' eu castigo
ós qu' osaren ofendela?
Por esta vez che perdono
porqu' estás tola de pena;
mais sai d' o pazo enseguida.
Vaite lonxe d' estas terras
e non volvas d' o meu reino
á traspoñer as fronteiras.»
—¡Ah señor! ¿Conque me botas
fora d' a tua presenza
mentres que surrí o teu lado
esa muller que t' afrenda,
que n-os brazos d' o teu fillo
amores buscaba tenra,
e porqu' él a despezou
pidiuch' a sua cabeza?
—Eso non pode ser certo
tí soñaches, ou toleas,
porque senon é impusibre
que diante de min t' estrevas
á facerlle tal aldraxe
á tua señora e reina.
—Non é mintira, señor,

que che respond' ela mesma
e qu' erga ante min se pode
e se ten valor, a testa...

¿Non ves, señor, como cala?

¿Non ves como ten cuberta
a cara c' as duas maus
e como o crime lle pesa,
erguer non pod' ante min,
por mais que faga a cabeza?

—¡Ay Dios! crama o rey furioso.

¿Por qué calas, Eldefreda?

¿É verdade tanto horror?

¿É verdade que tí mesma
non podes unha palabra
decir n-a tua defensa?»

—¡Fala, berralle Gualmira,
¡fala si podes, panteira!

¿Non é verdade que tí
sospirando ll' oferceras
d' o teu amor os tesouros,
e qu' él fuxindo de presa
te dispreceou e non quixo
ô seu pai faguer ofensa?

—¡É verdade! sospirou
a desdichada Eldefreda.

VII

Moi preto de Mondoñedo
está a Serra-Faladora,
ond' ainda d' Eldefreda

os tristes berros s' escoitan.
Inda hox' ôs pasaxeiros
con voz doente lles roga:
—¡Matáime por compaseon,
qu' a miña culpa traidora
está xa ben castigada
e xa é tempo dè qu' eu morra!
Os hirmaus de Remismario
metéronme n-esta coba
e conmigo está encerrada
aquela cabeza hermosa
qu' eu ameí y-aborrecín,
e d' o sangue qu' ela bota
estou eu sempre tinguída,
sempre me vexo lixosa.
¡Matáime! ¡por compáseon!
¡Faguei esa boa obra!»

Nunca pasedes de noite
pol-a Serra-Faladora
se non querés d' Eldefreda
escoitar a voz chorosa

NOITE CRARA

En Belen naceu un neno
que parec' un sol
y-os ángeles cantan
dicindo qu' é Dios.
Vinde zagaliñas
á bicarl' os pés:
veredes que lindo,
que roxiño é.

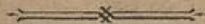
O colo unha Virxen
qu' é Virxen e nai
ô Dios feito neno
por berce lle dá.
Vinde zagaliñas
á bicarl' os pés,
e despois de velo
podedes morrer.

¡Qué berce mais brando
t' arrola, Xesús!
¡Qué leito mais duro
t' agarda n-a cruz!
Vinde zagaliñas
á bicarll' os pés,
que por amor noso
veu á padecer.

N-é noite d' inverno
é día de sol
qu' o Dios qu' hox' é nado
quéimase d' amor.
Vinde zagaliñas
á bicarll' os pés
ô neno mais lindo
qu' arrolou muller.

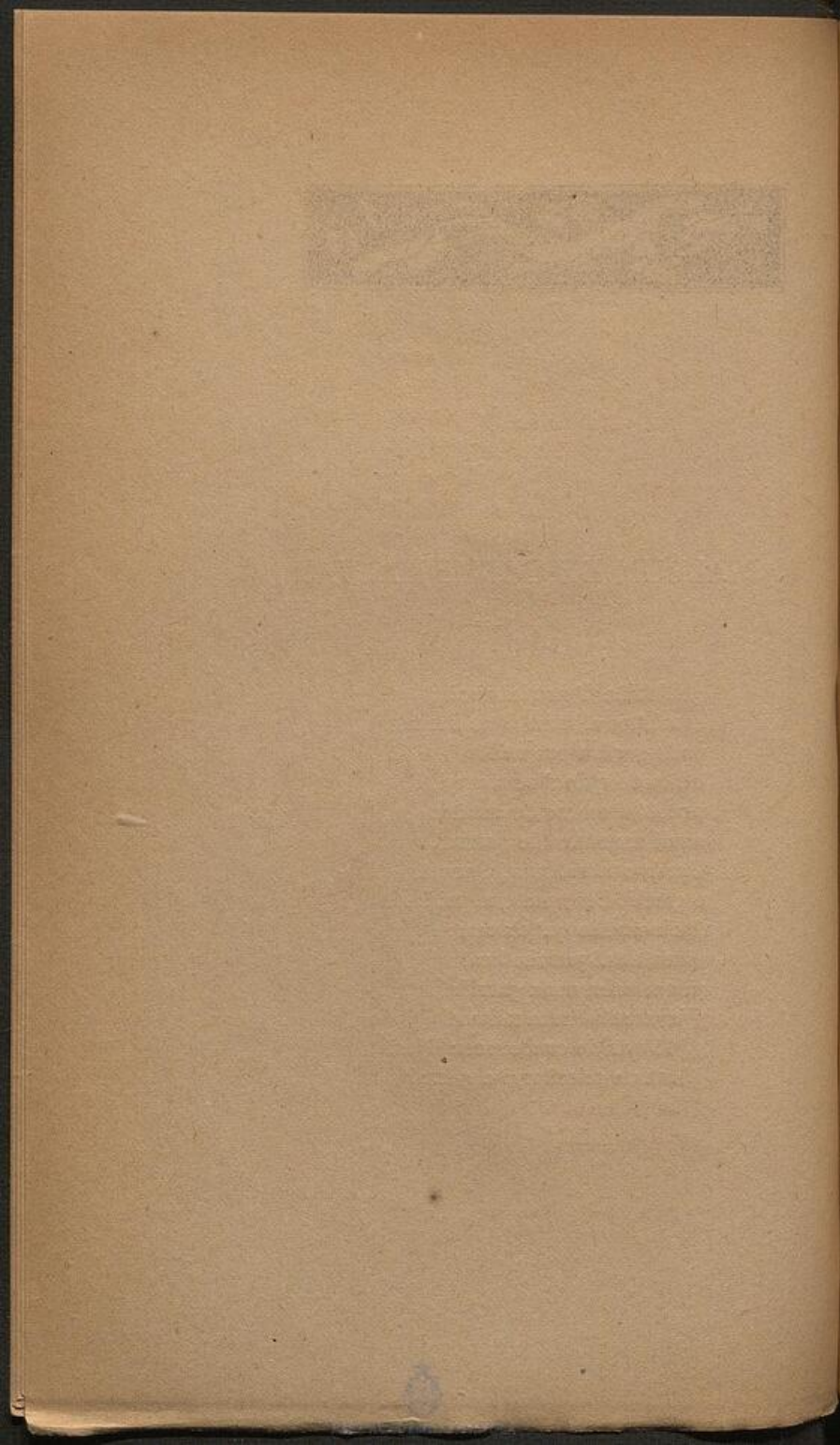
Hoxe brila a estrela
d' a felicidade,
baixou Dios ô mundo
pra virnos buscar.
Correi zagaliñas
á bicarll' os pés;
que cand' él se vaya
nos leve co' él.

N-O ALBUM DE CARME MALVAR

Uchiña d' as alabancias
sonch' os albums d' as hermosas
onde gardan pra vellez
canto de quinc' atesouran,
pra ll' amostar ôs netiños
aquil moedeiro de gorrias.
Garda o teu album, Carmiña,
e gardao ben, pra que poidas
decir mañán qu' eu tamen
dixen de tí ¡vaiche boa!
¡Vaya unha nena garrida!
¡Vaya unha nena xeitosa!
¡Qué voz de crube, meu Dios!
¿Terá un reiseñor n-a gorxa?

PREGAREA

Branca azucea d' os ceos,
linda fror de Xericó,
d' os vals lirio perfumado
doce encanto d' o Señor.

Homilde violeta santa
de perfume celesteal,
palma de sombra bendita
mística oliva de paz.

De Xacob segura escada,
groria de Xerusalen,
rosa cercada d' espiñas,
priciosa silva d' Horeb.

Suave nardo qu' embalsama
con esencia pura o dôr,
Virxen santa sen mancilla,
Nai hermosa d' o meu Dios.

Non me negues teu emparo
pois eres virxen e nai
guíame á porto seguro
locent' estrela d' o mar.

MÚSCHAS

A brisa sospirando
pol-o souto vai
falando c' as follas
que cobren o chan,
dicindo: ¡coitadas!
¡qué múschas estás!
¿Qué foi d' aquil tempo
de felicidadá?
¿Qué foi d' aquil Mayo
de ledas mañás
en qu' eu tan gozosa
vos viña bicar?
¿Qué foi d' os paxaros
que con doce afan
ôs aires lanzaban

seu grato cantar
y-a vosa frescura
buscaban n-o vran?
¿Qué foi d' o regato
de limpo cristal
qu' era crar' espello
onde vos mirar?
D' o sol esprendente
¿ond' os rayos van
qu' as pelras d' orballo
faguían brilar?
¡Probes! ¡coitadiñas!
¡qué múschas estás!

Revólvens' as follas
ruxindo n-o chan
e todas á un tempo
pertenden falar.
Unha dille ¡escoita!
y-outra dí ¡calai!
qu' esa hestoria triste
quéroll' eu contar.
E fan remuiños
e veñen e van
e trócanse en polvo
de tanto loitar.
Por fin o ruxido
que revoltas fan
asosega, e tornan
todas á calar.
A bris que non cala

con curioso afan
¿qué foi d' aquil tempo?
torna á perguntar.
E roxen as follas
y-en voz sipulcral
xemendo responden:
«escoita e sabrás.
Os ledos paxaros
calados están
mortiños de fame
de frio ou pesar.
Avolt' o regato
n-é limpo cristal
nin prata bruñida
que poida brilar;
en bulleiro envoltos
arrastrando vai
os tristes cadávres
d' as nosas hirmás.
O sol xa non quenta
nin alomea xa;
envolveit' en nubes
o gran lumiar
somella un defunto
qu' empanad' está.
e nós... ¡mal pocados!
rodando n-o chan
ô pé d' estes árbres
que son nosos pais
estamos tremendo
qu' o vent' ô pasar

nos leve moi lonxe
n-as potentes aás.»

Calaron as follas
bruou o huracán
y-os ceos choraron
de pena cicais.

A VIRXEN DE MONDIL

Dios te salve Eva sin mancha
d' o mundo corredentora,
d' o sol de xusticia aurora,
tesouro d' encantos mil,
fror qu' estes campos alegras,
crara fonte cristalina:
salve, princesa divina,
Santa Virxen de Mondil.

Dios te salve, Sara hermosa,
nai d' este pobo cristiano,
sol hermoso e soberano,
d' o ceo adorno xentil,
lindo caravel cheiroso
de corola pelegrina
que garda esencia divina,
Santa Virxen de Mondil.

Salve, Xudit poderosa,
nova Raquel agraceada,
d' o ceo porta sagrada,
torre erguida de marfil,
astro de prácedo brilo
crara estrela matutina:
Salve, princesa divina,
Santa Virxen de Mondil.

A NAI D' O SOLDADO

I

¡CÓMO CHOVE!

¡Cómo chove! As pingas d' auga
fan n-os vidros ¡chís! ¡chís! ¡chás!
o vento xeme n-a serra
e n-o curro oubea o can,
que cicais presint' ô lobo
que fuxind' a tempestá,
pechou os ollos locentes
e trompicando cicais
perdeu o estreito camiño
qu' antr' os toxos fixo xa
de tanto sair d' a coba
e vir de car' ô lugar.
¡Cómo chove fora e dentro!
¡Cómo brua o vendaval!

Hastr' está morrend' o lume,
 pois pol-a bufarda can
 pingas d' auga y-entra o vento
 e barr' a cinsa d' o lar
 ¿Ond' estarás meu filliño?
 ¡Meu filliño! ¿ond' estarás?
 ¿Onde pasarás a noite
 mentres chora a tua nai...?
 Cicais, meu amor, morrendo
 sin que ch' eu poida pechar
 aquiles ollos tan lindos
 que daban tal craridá
 qu' esta noite fora día
 s' eu os chegase á mirar.

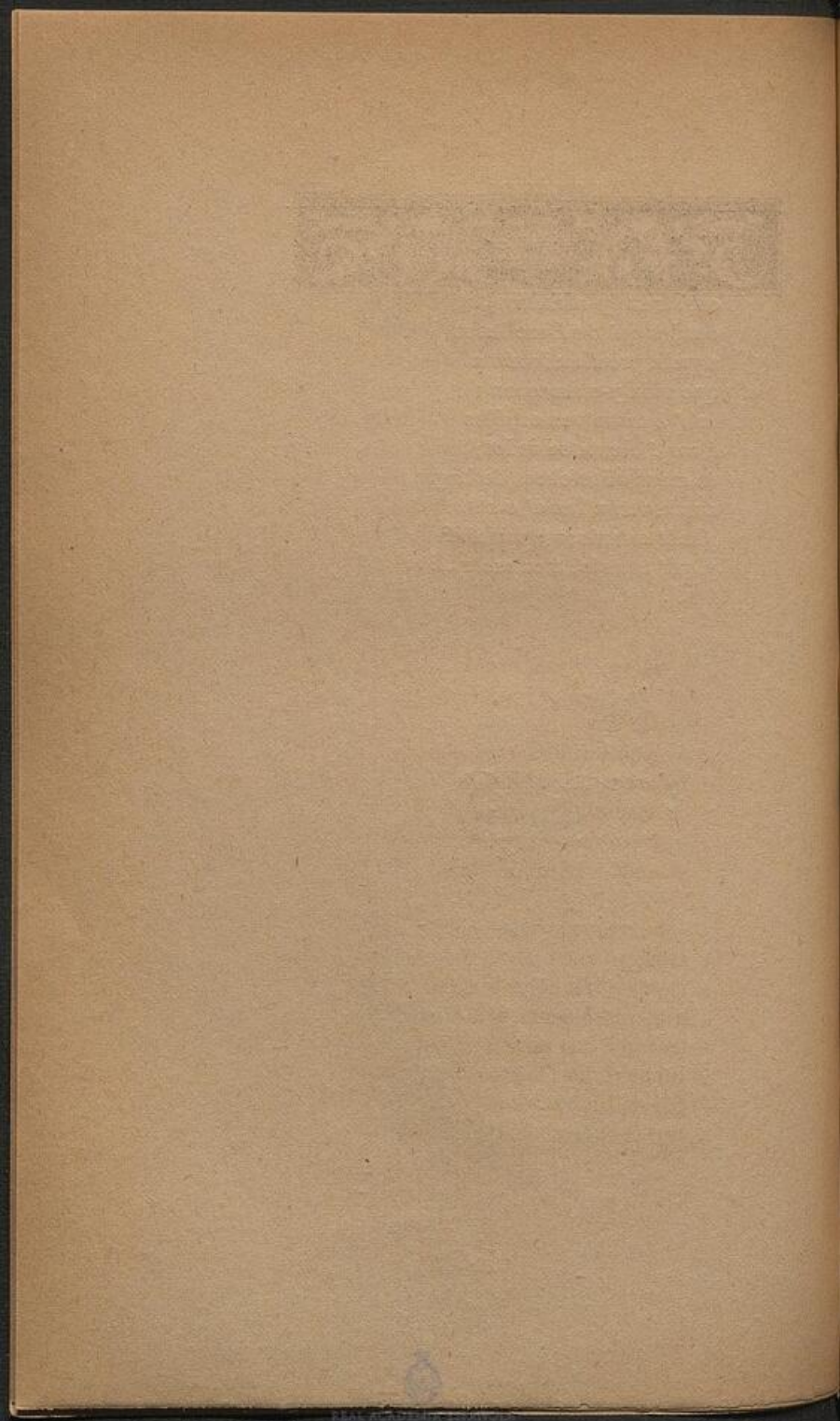
II

¡SEMPRE É INVERNO!

Ist' ano n-hay primaveira
 tod' é inverno, ¡santo Dios!
 ¡hastr' os pitiños non nacen!
 ¡hastr' as galiñas non pon!
 Os añaños non rebuldan
 d' as ovellas en redor...
 cuasque non verdex' o campo
 ¡meu Dios! ¡se non quenta o sol!
 S' eu tremo sempre c' o frio
 dendes qu' o rapás marchou...
 nin cantan os paxariños...
 eu non ouzo o reiseñor.

Tod' está durmind' e mudo
dendes qu' o meu curazon
está triste y-afrixido,
dendes qu' o rei me levou
aquela prenda adourada
que vida y-animaceon
dab' á canto ven os ollos
á cant' alenta en redor;
os meus ollos cheos de bagoas
nunca ven a luz d' o sol.
¿Ond' estarás, meu filliño?
¿Ond' estarás, meu amor...?

'A CARIDÁ

Salve, raudal cristalino
qu' as nosas culpas lavache
cando d' o peito brotache
d' Aquil que morreu por nos;
labareda inestinguibre
de resprandor soberano
que n-o curazon cristiano
alcend' o sopro de Dios.

Salve, cravel alcendido
fror qu' antre espiñas naciche
cando o teu cález abriche
n-o tronco santo d' a cruz;
fror que con sangue regada
fuche d' un Dios verdadeiro,
Salve, divino luceiro,
qu' enches o mundo de luz.

O BERCE VALEIRO

Cuberto d' encaixes
con sábas d' holan
un berce dourado
proparad' está.
N-a colcha de raso
as meigas cicais
con ouro e con sedas
poideron bordar
guirnaldas de frores;
pois con primor tal
muller d' este mundo
non bordou xamais.
De fadas teceron
envisibres maus
os ricos encaixes
d' os brancos pañás,

que parecen feitos
d' escumas d' o mar.

Xa naceu o herdeiro...
¡qué gozo! ¡calai...!
¡non chora o miniño!
¿Cóm' esto será?
¿Os ricos non nacen
tamén pra chorar?...
O pequeno conde
naceu morto xa.

Á MARÍA SANTÍSIMA

N-A SUA ASUNCEON

Branca pombiña que rubes
de paz doce mensaxeira
cruzand' esa azul esfeira
pra chegar hastra teu Dios,
non nos deixes n-o val triste
qu' é todo prant' e negrura
dóyate a nosa amargura,
¡ouh nai! ¡lévanos en pos!

Pura alegría d' os ceos
que xa d' a terra t' aleixas,
ten piedá d' as nosas queixas
¡ouh Santa nai d' o meu Dios!
O mund' é triste e sumbrío
d' o ceo sin-a luz pura,
dóyate a nosa amargura
¡ouh nai! ¡lévanos en pos!

De Dios pai filla querida,
de Dios fillo nai amada,
doce esposa imaculada
c' o Santo Esprito de Dios,
linda aurora qu' alomeas
o mundo co' a tua hermosura,
dóyate a nosa amargura
¡ouh nai! ¡lévanos en pos!

E cand' a morte nos chame
c' a sua voz aterradora,
se tí a nosa proteutora
n-o santo xuicio de Dios.
Fai qu' ô teu lado gocemos
groria en finita e ventura,
dóyate a nosa amargura
¡ouh nai! ¡lévanos en pos!

DIO-L-EMPAIRE

Probe nai, leva n-o colo
mais qu' un miniño un cadávre
que xa nin poide chorar
anqu' aguniza de fame.
¡Probe nai que ten o seo
sec' á forza de pesares
e ve morrer o miniño
e nada ten pra lle dare!
Probe nai, de port' en porta
sempre oindo ¡Dio-l-empaire...!
ind' é moza y-é rigusta,
¡vaya con Dios e traballe!
¡Vot' á encrusa ese rapaz,
qu' é un pretexto de folgare!»

.....

¡Votar á encrusa un pequeno
qu' é sua felicidade...!
¡Qué xa rí, que xa gralea...
que ten os ollos d' un ánxel,
qu' é o mais bunito que Dios
puido n-o mundo criare...!
¡Votar á encrusa un filliño
pra que cicais o maltraten...!
¡Xamais...! millor é que morra
n-o colo d' a nai de fame.
¡Probe roliña viuda
que non tivo ond' aniñare!
sempre por portas alleas,
farta de penas y-aldraxes,
por todo consolo oindo
¡Vaya con Dios! ¡Diol-empare!
Dios emparouna por fin,
doull' a coroa d' os mártires.
C' o seu filliño n-o colo
morreu de frio e de fame
e tivo qu' ir a xusticia
erguer entrambos cadávres.

ALBORADA

Esperta, meu ben querido,
miña xoya, abr' os ollos
que x' o sol pol-os outeiros
vai tendend' o manto d' ouro.
Com' esmeraldas xigantes
brilan os altos picoutos,
prata líqueda os regatos
sobr' o seu leito de croyos
arrastran, pra que de espello
podia servir o teu rostro.
Antr' os frondosos carballos
fan os páxaros un coro
pra cantar a tua beleza,
sol sorprendente y-hermoso.
As frores d' o seu perfume
xa espaxen o tesouro.

D' os teus beizos encarnados
o caravel oloroso
abre, meu ben, meu feitizo,
que cho pido de xinollos.
Deixa o leito, queridiña,
deixa xa ese doce sono,
dame, sol d' o curazon,
a crara luz d' os meus ollos.

ONTE E HOXE

I

Inda foi onte, cand' alá en Belen
oubía a doce nai cantos de gloria
vivas están aínda n-a mamoria
as primeiras surrisas d' o seu ben.

Inda foi onte. A noite estaba fría
y-o miniño tremendo tiritaba;
mais no colo d' a nai qu' o acurrunchaba
abrindo os beizos roxos se surría.

¡Qué lindo estaba estonces o miniño!
¡Qué gozo estonces tiña a nai n-o peito!
¡Qué brand' e agarimoso era aquil leito
c' o a calor materna! abrigadiño!

Os ángeles á Dios alá n-altura
hinos de gloria sin cesar cantaban
y-ô home paz n-a terra ll' anonciaban
y-aternas horas de sin par ventura.

Ind' era neno cand' antre doutores
discutía n-o tempo ademirando
os sábeos, que pasmaban contemprando
d' aquil divino sol os respradores.

N-as bodas de Caná ¡qué venturanza!
fai un milagre pol-a vez primeira
demostrando qu' é Dios d' esta maneira
e qu' a rogos d' a nai todo s' alcanza.

Cando perdica, d' a divina boca
as almas ten pendentes ôs millares,
c' a sua doce voz sosega os mares
y-os mortos rezusitan s' él os toca.

Dempois ¡qué trunfo n-a ciudade santa
como fillo de Dios é procamado
e ¡hosana! á aquil Mesías esperado
o pobo enteiro con pracer lle canta.

II

¿Qué foi d' aquiles tempos, Virxen pura?
¿Qué foi d' aquelas santas alegrías?
¿Quén tivo tal poder qu' os craros días
cambeóu n-unha noite tan escura?

¡Xa todo se pasou! Xa d' os pastores
as cándedas fequras se trocaron
n-as de feros sayós qu' atromentaron
aquil amor de todos teus amores.

Aínda as verdes follas d' o loureiro
van regand' as bagullas que tí choras
y-o pobo qu' o acramou fai poucas horas,
ora impostor lle chama e mintireiro.

Ise qu' atopas, Virxen delorida
n-a calle ensanguentada d' a Amargura,
¿é aquil divino sol de lume pura,
que dou c' o seu poder ôs mundos vida?

Ise que cai baixo d' a cruz agora
cuase xa morto de delor e pena
¿é aquil que perdoou á Magdalena
e desfendeu á adutra pecadora...?

III

Xa está posto n-a cruz o teu filliño,
com' en Belen desnud' e tiritando...
mais íl non se surrí... tí estás chorando...
¡darlle calor non pod' o teu cariño!

Aquiles ollos ond' o sol tomaba
rayos de luz pr' alomear ô dia
pechadiños están, Virxen María,
morreu o sol qu' á tí t' alomeaba,

Enmudeceu d' os ángeles o canto...
cobríus' o mundo de tenebra escura...
anegóuse o teu peito n-amargura...
¡espírou aquíl Dios tres veces santo!

O LEREZ

Lerez, raudal de poesía
ond' as mesmas musas beben
lindo espello cristalino
que fixo Dios solamente
pra copear d' o azul d' o ceo
a hermosura sorprendente,
cinta de prata bruñida
qu' olras o manto d' Helenes,
d' esa ciudade dichosa
que foi nai de tantos héroes,
cuyos sonos tí arrolaches
c' o romor d' as tuas correntes.
Pra cantar as tuas bellezas
qu' enxamais a y-alm' esquence,
quixera qu' a miña arpa
n-as suas cordas tivese,

os ecos d' os teus murmuxos
cando corres mainamente,
d' os reiseñores que cantan
n-as tuas ribeiras verdes
a voz enfeitizadora
y-o doce acento que teñen
os céfiros qu' antre frores
dempois de bicarte xemen.
¿Quén te viu unha vez soila
que non cobice pra sempre
vivir n-as tuas ribeiras,
beber n-as tuas correntes?
¡Quén poidera, hermoso río!
¡quén poidera, lindo Lerez
ter unha probe chouciña
unha chouza soilamentes
antre frondas y-antre frores
n-as tuas ribeiras verdes!
Non cobizara d' os pazos
nin riquezas nin praceres;
com' os páxaros n-o niño
cantando con voz alegre
ô compás d' as tuas augas,
que corren tan docemente,
d' o mund' enteiro esquencida
viviría feliz sempre.

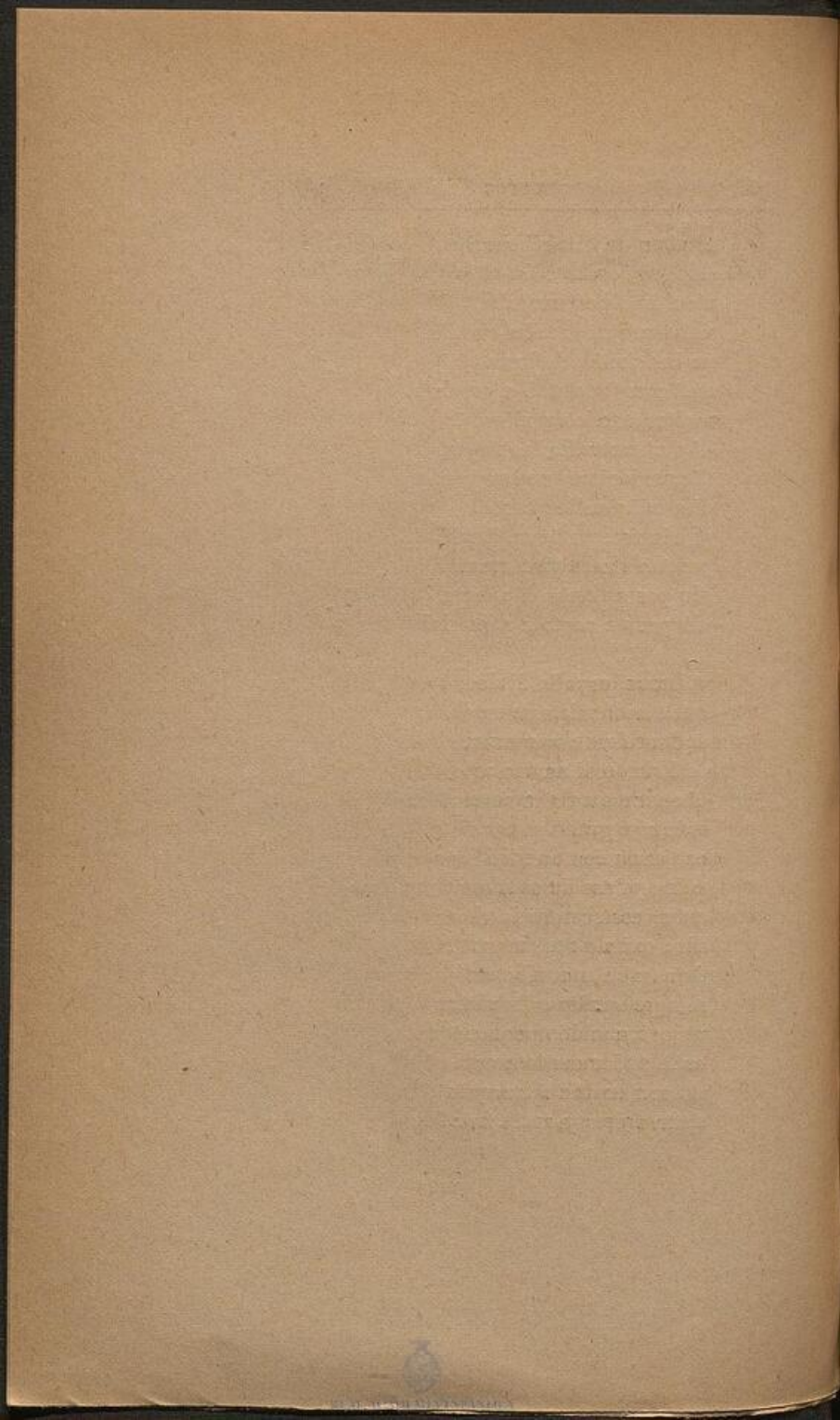
II

Quen poidera Lerez lindo
pasar a vida dichosa

tendo n-as tuas ribeiras
sempre verdes e frondosas,
un eidiño pequerrecho,
unha vaquiña, unha chouza,
un lar cheiño de lume
e d' amor, coma n-a groria
moitos ánxeles roxiños,
d' o curazon lindas xoyas,
d' arredor sempre brincando,
d' a miña vellez coroa.
¿Quén trocara tanta dicha,
paz tan rica e vinturosa,
nin por un trono n-a terra
nin por un canto n-a groria?

Lerez, espello divino,
que tés de mirtos e rosas,
de loureiros e naranxos,
de lirios e d' amapolas,
d' azuceas com' a neve
e de campanillas roxas
con caraveles tecidas
unha guirnalda preciosa,
un marco sempre frorido
dina caixa de tal xoya:
dame n-as tuas ribeiras
sempre verdes e frondosas
un currunchiño pequeno
onde poder cando morra
durmir en paz e tranquía
antre frores y-antre frondas.

NON MORREU

Non fuche ingrata, non, pequena patrea,
non esquencich' a insine Rosalía;
mais o cubrir de rosas e loureiros,
coma nai amorosa as suas cinsas,
cobríchete de gloria inmarcesibre,
pois sempr' é grand' a nai de grande filla.
S' ela t' amou con un amor inmenso,
xust' é que d' ese amor t' amostres dina:
xust' é qu' esas reliquias venerandas
durman n-o colo teu en coba rica.
E pois labrach' un moiment' hermoso
altar d' o teu amor pr' esas reliquias,
mostrach' ô mundo que dar culto sabes
ô xénio que t' amou tanto n-a vida.
Tí feito con loureiros que medraron
n-as tuas sempre fértiles campiñas

labraches niño pra qu' aternamente
podia n-él repousar esa roliña.
Non fuche ingrata, non, Galicia hermosa,
ô grand' amor d' a rola pelegrina;
pois con amor inmenso lle pagaches
o amor que ch' amostrou cando vivía.
Mais non morreu, non chores, nai amante;
n-o colo a tés, está soilo durmida
e vivirá mentras o sol dé lume,
mentres haxa relembrs de Galicia.
Que non puido morrer a que tecera
de *Follas novas* a corôa rica,
a que bordou de pelras e diamantes
a corôa que fora antes d' espiñas.
¿Cómo había morrer a doce rola,
qu' en torrentes de máxica armunía
espallou os tesouros inmortaes
de notas e canciós que son diviñas?
Non, non morreu; os ecos d' as montanas,
os murmuxos docísems d' a brisa,
as fontes y-os regatos mais pequenos
c' os romores d' as augas cristalinas,
os paxaros n-os trinos armuniosos
qu' entoan antr' os soutos ond' aniñan:
todo repite o acent' anamorado
con qu' ela te cantou, patrea querida.
Non, non puido morrer xénio tan grande,
nin apagars' os ecos de tal lira:
mentres haxa un gallego sobr' a terra
morrer non pode a insine Rosalía.

LUCÍA

É libre com' os paxaros,
pois ningun laz' a suxeta;
mais é paxaro sin niño,
pombiña sin compañeira,
que pasa a vida cantando
send' alegría d' as festas
e cicais a sua disgracia
a coitada non comprenda.
Mais... ¿quén sabe? cicais chore
bagullas que ninguen vexa
y-aqueles ledos cantares
son a carauta d' as penas.
¡Probiña! naceu n-a lama
lixosa de culpa allea,
abriu os ollos á luz
sin albores de nocenza

y-ô relebrarse d' a infancia
soilo bulleiro relembra.
Nunca respirou a brisa
prefumada d' a pureza,
nin soupo nunca qu' a honra
ten mais valor qu' a eusistenza,
y- agora qu' a coitadiña
é cuase unha moza feita,
d' a defunta nai o nome
cicais maldice e despreza.
Soliña, sin agarimo
recorre pobos y-aldeas
cantando coma un paxaro
sin ter amor sobr' a terra
e pra môr disgracia sua
é linda com' unha estrela.
C' us ollos feitos de luz
ten unhas pestanas negras
com' as aliñas d' un corvo
y-a rizada cabeleira
ten refrexos azulados
y-un brillo coma de seda.
Ten unha boca encarnada
o mesmo qu' unha cereixa
y-us dentiños que cobiza
lle dan á un fio de pelras,
e non hay perfil mais puro
qu' o d' a probe cantadeira,
nin unha frente mais linda
qu' a sua frente morena.

¡Probe fror que me drou soila
antre bulleiro e maleza
e nunca tivo agarimo
nin valado qu' a desfenda
nin mau qu' amant' a coidase
nin auga pura ô par d' ela!
¿Qu' espant' é que se muschara
e qu' o perfume perdera?
Post' en medio d' un camiño
todos ô pasar a trepan,
d' o seu abandono triste
sin ter compaseon xiquera.
¿Qu' estrano que xa en capullo
esté d' os vërmes comesta?

Á ROSALÍA CASTRO

Non é lostrego hermoso,
é luz perenne e crara
a luz con qu' alomeas
pouh sol d' a miña pátreá!
É luz que sempre brila
y-o tempo non apaga.
Tí alomeach' a aurora
d' aterna relembanza
en qu' espertou Galicia
erguéndos' alentada.
Tí fuch' a estrela hermosa
que n-hourizonte grata
un día de ventura
à pátreá ll' anunciabas.
O día xa clarexa:
en huestes apretadas

os fillos de Galicia
á loita se porparan
y-hastra cantar viutoria
non pousarán as armas.
Tí qu' antre frondas verdes
tranquia repousabas
erguísteste d' a coba
pra ser glorificada.
¡Qué gozo sentirían
as tuas cinsas santas
ô ver com' os gallegos
s' aprestan á batalla,
ô ver á nai Galicia
xa cuas rexenerada!
Os teus pechados ollos
cicaís verteron bagoas,
cand' ôs gallegos bardos
oubich' a tua fala,
e foi pra tí a corôa
mais rica y-apreçada
a de cantares lindos
qu' entorno ch' entoaban.
¡Goza, muller subrime,
en ver cuas' acabada
a obra xenerosa
d' erguer á nosa patrea,
por teu amor inmenso
con pelras cimentada!

'A ESPERANZA

Espréndedo astro que brilas n-o ceo
y-ô mund' alomeas con práceda luz:
antorcha radiante qu' alcende n-o seo
o místeco rayo qu' irradia n-a cruz.

N-hay sombras n-a y-alma que tí n-espaxas
n-hay penas tan fondas, tan negro doôr,
que tí non espalles en canto craxas
as almas enchendo de luz e calor.

Enriba d' a coba te mira o cristiano
mostrándoll' o ceo con luz imortal:
n-os probes infundes valor soberano
e santa alegría, virtú celesteal.

Os héroes cristianos, d' a sua viutoria
â tí son deudores, ¡ouh filla d' a fé!
que ningun arriba ô porto d' a groria
sin ter esperanza n-o Dios en que cré.

A TUA PATREA Y A MIÑA ⁽³⁾

Á D. NICOLAS D' O PASO E DELGADO

I

Eche unha hermosa xoya Andalucía
que ten preceo maor n-os teus cantares
como reloce a pelra n-os collares
bordados de brillant' arxentería.
Teu crar' inxenio préstalle primores:
cand' a tua rica inspiraceon a canta
sua espréndeda beleza s' axiganta
y-aspiranse os perfumes d' as suas frores.
Escóitase d' os rios cristalinos
o murmuxo suave e cadencioso,
ouzes' a brisa que no bosqu' umbroso
contando vai amores pelegrinos.
E fai surxir tua voz d' igual maneira
os ecos d' o presente y-o pasado:

ouzes' a guzl' alá n-o harem dourado
onde chora a beleza prisioneira.
Escóitase n-a serra como chora
o mouro qu' a tua y-arpa rezusita
e mírase vencer a cruz bendita
e rodar n-o bulleiro a enseña moura.
Escóitanse d' as festas populares
os alegres docisemos romores
e d' os fillos d' o pobo sonadores
o melodios' acento y-os cantares.
As cordas d' a guitarra docemente
escóitanse vibrar n-a tua lira
e fai asomar bagoas si suspira,
e cando rí, fai rir alegremente.
Tí fas soñar con *cármens* froridos,
con bosques de naranxos perfumados,
con pazos pol-os mouros encantados
e poemas d' amores alcendidos.
Tí con alegres zambras buliciosas
fas a y-alma soñar, e tan ben pintas
e teñen tal verdá, tan bellas tintas
esas lindas fiuciôs, son tan hermosas,
que s' alcenden n-almas mil entoxos
xuzgand' estar por máxica ventura
en harenes pobrados de hermosura,
ond' habitan hurís de beizos roxos
que tén lume n-os ollos e n-o peito,
que tén talles freusibres de palmeira;
e vivind' en aterna primaveira
fan con follas de rosas o seu leito.
E derrochando pelras á porfía

en cantares de máxica riqueza
mostras ô mund' a sin igoal beleza
d' a tua hermosa patrea Andalucía.
E fas soñar con ela, fas amala
por nai de cen mil héroes cariñosa
y-ô compás d' a tua lira cadenciosa
ard' a y-alma en desexos de cantala.
Premite pois, qu' unha canceon amante
vibren as cordas d' esta probe lira:
préstam' o sacro numen que ch' inspira;
pra qu' os seus ricos dones hoxe cante.
D' as pelras inmortaes d' a sua coroa
quero cantar o brilo pelegrino
préstam' o teu laud d' ouro divino
pra cantar ben á tan feliz matroa:
e tendrán os meus cantos a armunía,
a rica inspiraceon, tod' a dozura,
con que debe gabarse esa hermosura,
qu' espallou Dios en tod' Andalucía.

II

¡Granada, xentil Granada,
bella y-egrexia matroa,
qu' anque reina destroada,
eres reina que corõa
a branca Serra Nevada!
A que n-as tuas colinas,
y-antr' os teus bosques frondosos
escondes hurís divinas,
e tes ríos tan hermosos

coma cobras cristalinas.
Granada, *cármén* frorido
doce ensono d' o poeta
pradiso que pormetido
fuch' os fillos d' o Profeta
qu' hoxe te choran perdido.
Granada, niño d' amores
que con nubes d' escalrata
cobre o día n-os albores
hermoso ramo de frores
qu' apreixa un lazo de prata.
Darr' e Xenil marmurando
cóntanll' o vent' a tua hestoria
y-esa Alhambra refrexando
est' é dinlle, d' a sua gloria
o resto que vai quedando.
Linda sultana, non chores
Sec' as bágoas cristalinas
mentres tes, por manto frores,
por fillas hurís divinas
e por vates reiseñores.
Levouch' o tempo incremente
tuas gorrias e grandeza;
pero douch' a natureza
rica corõa esprendente
e non morr' a tua beleza.
Miña canceon namorada,
que gaba con xusticia
dixérach' entuseasmada
¡eu adourote, Granada!...
si non houbera Galicia.

III

Córdova, sultan' hermosa,
antre xardís adurmida
rica xoya apetecida
sempre con ardent' afan
por mouros e por cristianos,
que por tua grand' hermosura
atesourach' a ternura
d' o potent' Abderraman.

Escoita, ciudade hermosa,
d' os califas doc' encanto
e non despreces meu canto
por probe d' inspiracion:
se son rudos meus acentos
e tosca esta probe lira
hox' o teu amor m' inspira
y-é rico o meu curazon.

Eu teño ch' un amor grande
e n-esta canceon ch' o digo:
deixame soñar contigo
co-esa beleza xentil,
co-ese crarísemo ceo,
co-ese chau tan perfumado:
¡lindo verxel encantado
ciudad' hermos' antre mil!

N-a tua soberba mezquita
qu' é xoya d' arte agarena
reloz' a cruz nazarena
com' unha esprendente luz,
y-os seus altos minaretes
ora son mais pelegrinos
o resprandor d' os divinos
destexos qu' espall' a cruz.

Estás agora mais linda
co-esa catedral cristiana
que cand' eras a sultana
d' os mouros fillos d' Islam:
hoxe qu' amostan o rostro
as tuas nenas pelegrinas
corpo teñen as divinas
hurís que finx' o Korán.

Eu sint' as tristes soedades
d' ese sol resprandecente,
d' ese chau arrecendente
qu' é un encantado xardín.
'A ventura d' habitarte
n-hay comparabre delicia...
soilo t' iguala Galicia,
qu' é o mesmo ceo pra min.

IV

Sevilla, preciada reina
d' a xentil Andalucía,

d' Hércules filla mimada
e d' o mundo maravilla:
berce de márteres santos
e de santas heroínas.
E n-as ciencias e n-as artes
de mil cidades cobiza:
pra dicha e gloria d' as letras
de Becquer patrea bendita.
¡Quén gozara d' a ventura
de ver as tuas *Delicias*
e d' esa hermosa *Xiralda*
mirar a beleza altiva!
¡Quén poidera d' es' *Alcázar*
ver as bellas celosías,
os dourados aximeces
y-as filigranas tan ricas
qu' hastra n-as pedras bordaron
orientales fantasías!
¡Quén poidera d' o teu chau
as bellezas infinitas
pintar c' os ricos colores
d' unha paleta divina!
¡Quén poidera contemprarse
d' o Bétis n-as cristalinas
correntes de linfas puras
qu' os teus xardís fertilizan!
¡Quén n-o teu seo toubera
unha pequena casaña
c' a sua reixa festoada
por azules campanillas
y-o seu patio con macetas

e graciosas columniñas!
¡Quén baix' ese ceo lindo
poidera pasar a vida
ou te poidera tragner
pra miña hermosa Galicia!

¡QUE MEDO!

¡Meu hirmanciño, que medo!
¿Tí non ós? ¡oubea o can!
Seica persint' un defunto,
que non fai mais qu' oubear.

A curuxa fai un pouco
que faguía xif, xif, xif,
e seica tamén ten medo
qu' está tremando o candil.

Escoita: n-as regandixas
fai o vento ¡huhú! ¡huhuú!
¡y-a nosa nai nunca chega...
e vaise apagar a luz!

Recemos, meu hirmanciño,
e vamol-a arresponsar,
pra que faga San Antonio
veña logo a nosa nai.

Xa sinto n-a corredoira
as zoquiñas: cró, cró, cró...
xa ven a nai ¡qu' alegría!
¡hirmanciño, oiunos Dios!

O TERREMOTO ⁽⁴⁾

Dúrmete, meu miniño,
durme, non tremas
dúrmete docemente
mentres te vela
a tua nai amante:
durme sin pena.
Adormenta, vidiña,
medo non teñas
de que mentres t' arrolo
o coco veña.
¡D' o colo d' a naiciña
naide pertenda
arrincar ô miniño...
se non que trema!

Dúrmete, miña pomba,
 reiciño, prenda,
 tesouro, alma d' a y-alma,
 preciosa pelra.
 Adormenta, vidiña,
 teus ollos pecha.
 Dúrmete sin coidado,
 medo non teñas
 enmentres qu' eu t' arrolo
 qu' o coco veña.
 D' o colo d' a naiciña
 ninguen s' estreva
 á arrincar o miniño...
 ¡se non que trema!
 Durme pois, miña pomba,
 durme sin pena.

.....
 .....

¿Qué pasa? ¿Por qué calada
 quedou a nai amorosa?
 ¿Por qué quedou muda e fría?
 ¿Por qué non canta ni-arrola?
 ¿Por qué lle treman os beizos
 e parez cuase que morta?

Ronco rumor misterioso
 xamais oubido s' escoita,
 ¡cicais o mundo s' acaba
 qu' estremec' a terra toda!
 Cicais cair as estrelas,

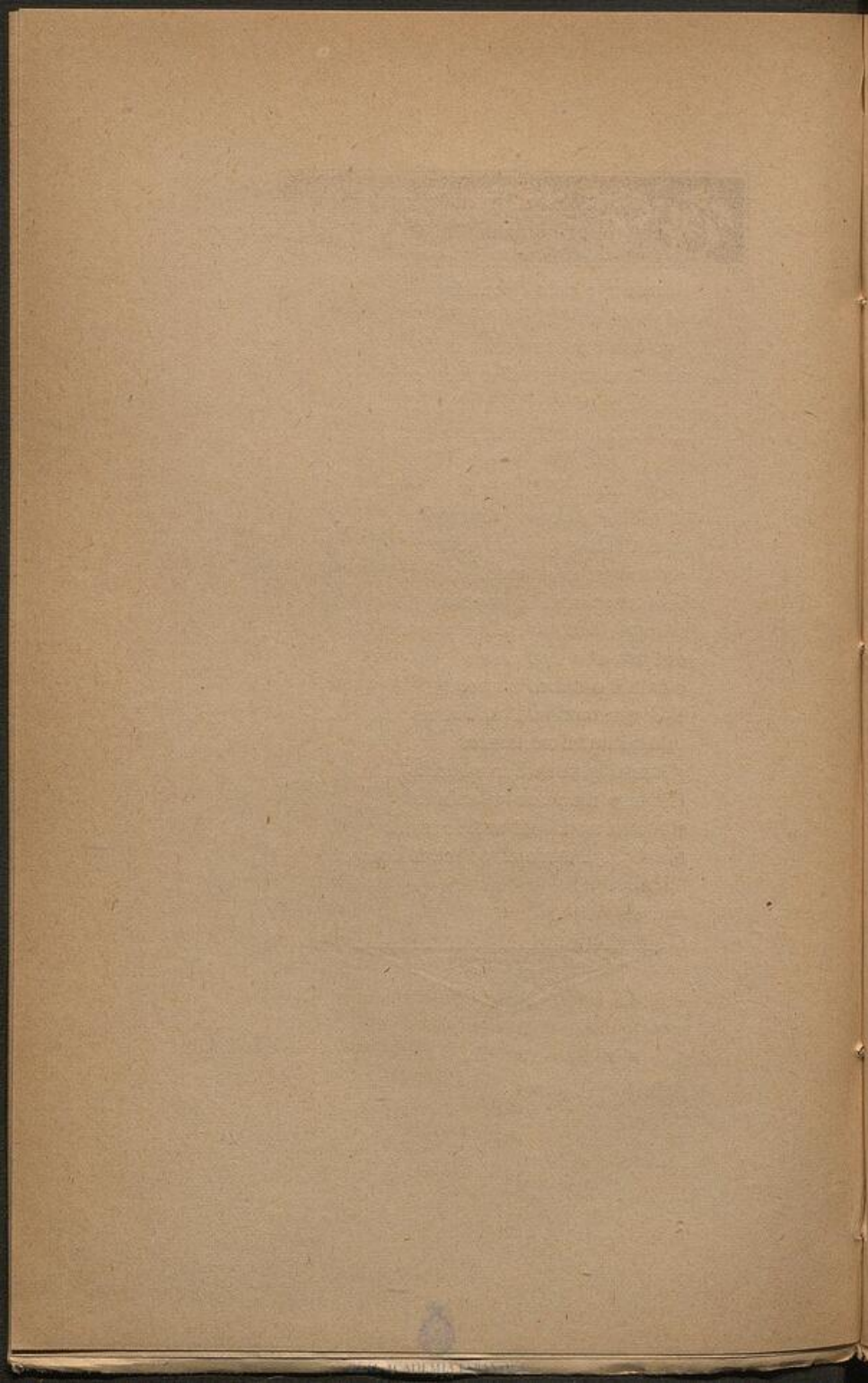
esbara pol-o teu rosto?
¿Qué tes, muller? ¿Por qué escarbas
con tant' afan os escombros?
¿Qué pensas topar antr' eles
que c' os dedos cuasque rotos
os rebules tan a presa
sin un punto de repouso?
¿Non ves que s' abr' un abismo
ôs teus pes que non ten fondo
e qu' o resto d' o teu lar
pra cair agarda un sopro?
¿Fuxe, muller, que t' agardan
os brazos d' amant' esposo,
que desesprado te busca
pidind' á berros secorro!
mais xa lograches topar
d' o teu titáneco esforzo
o premeo, pois conseguiches
atopar o teu tesouro.
Xa d' o miniñ' adourado
abrazas o lindo corpo...
¿Por qué dirixes ô ceo
con ira qu' espant' os ollos?
¿Por qué unha muda brasfemia
brila en terribres enoxos
n-esa mirada tan doce
e tan tenta fai un pouco?
¿Por qué unha carcaxada
teñen teus beizos roxos?
¿Por qu' arrolas un madeiro
c' os teus cantos amorosos

dicindo: durme, pombiña
miña prenda, qu' eu t' arrolo,
durme n-o colo quentiño
d' a tua nai, meu tesouro,
que non t' a vir arrincar...
nin Dios mesmo d' o meu colo?

.....
.....

¡Probe nai! Diant' o cadavre
d' o filliño ensanguentado
sintiu saltar n-o seu peito
o curazon en anacos!
Y-a tempestad' espantosa
d' aquil doôr sobrehumano
enegou d' a sua razon
o fráxil e debre barco.
Y-ahora enriba d' as ruinas
está sentada cantando:
¡Dúrmete, meu ben querido!
¡Durme meu nen-adourado!
¡Que xa non pod' arrincarte...
nin Dios mesmo d' os meus brazos!

¡QUEN POIDERA SABER!

¡Qué tranquiá está a lagunia!
nin un leve sopr' a riza,
cicais a diosa d' as augas
está n-o fondo durmida.
¡Qué superficie tan tersa!
¡Qu' auga pura e cristalina!
Com' a luz d' o sol brillante
somella prata bruñida!
Mais ¿qué gardará n-o fondo?
Cicais lama que movida
trocara n-un charc' inmundo
o qu' agora nos feitiza.

¡Qué lindos son eses ollos
que teñen d' o ceo as tintas
e d' a lagunia somellan
a superficie tranquiá!

¡Quén poidera perguntarlles
o que ninguen adiviña;
pois hastr' o fondo d' as almas
non chegou a humana vista!
Ollos azules y-hermosos
d' o lago copea e cobiza:
¿Qué ten n-o fondo d' a y-alma
esa muller pelegrina?

A CINTOLA

I

Amañece, o sol brillante
tingue as nubes de colores,
xa se recortan n-o ceo
as altas cimas d' os montes
y-amostr' à terra argullosa
o seu vestido de froes.
¡Case cantan os paxaros!
¡Cómo os regatiños corren!
¡Cómo rin eses cristales
que de car' o Miño foxen!
¡Cómo rin...! ¡Qué falangueiros!
¡Que ledos murmuradores!
¡Cómo rin...! ¿Qu' irán dicindo
n-eses marmuxos tan doces?
¿Saberán as miñas penas

e riránse d' os meus dores?
¿Saberán qu' eu qu' aparezo
tan dichosa diant' a corte
e pas' os dias surrindo,
pas' antre bagoa-las noites?
¿Saberán qu' este meu leito
d' our' e prata que reloce,
é pra min leito d' espiñas
e qu' está frio decote
porqu' o meu don-adourado
durm' ou vela sempre lonxe?
S' o sabedes, regatiños,
s' o víchedes dend' antonte
decídeme donde estaba
e por quen ard' en amores.
Tende lástema, regatos,
d' esta infeliz, d' esta probe
á quen afogan as penas
porque n-o peit' as esconde.
Eu acult' as miñas bagoas
antes que d' ollos broten
e ninguen sabe que choro
n-a escuridade d' a noite.
¡Non quero qu' il adiviñe
iste pesar que me roe
o curazon e me leva
â coba á pasos veloces!
Non llo digás regatiños,
Cando cicais vos alcontre,
non lle falès de pesares
qu' eu quero que sempr' iñore.

Non lle digás á Hermengario
qu' a sua Hildemira sofre:
co-as miñas penas non quero
que s' amarguen os seus goces.

Así a reina de Galicia
ôs regatos bulidores
qu' os xardís d' o pazo regan
lles fala, tras d' unha noite
pasad' antre bagoas tristes
agardand' á quen non volve.

II

O rey Hermengario o Xusto
c' o pretesto de cazare
sai de Lugo con frecuencia
y-onde vai nunca se sabe
e pasa días e noites
longas com' aternidades
sin vel-a sua Hildemira,
que com' a Dios n-un altare
lle rinde culto n-o peito
que n-os seus amores arde.
¡Prob' esposa namorada
que n-o curazon amante
garda un amor que non pode
a endeferenza matare!
¡Probe pomba sin parexa
que non pode consolarse!

Cand' o rey volve d' a caza
xa os seus cortesanos saben
que ven com' enfeitizado
e non quer que se lle fale:
que non oi, que non comprende,
qu' é com' un neno que nace,
que ten vida e ten instinto
como tèn os animales;
mais o espirito está moi lonxe
e tarda moito en tornare.
Ausenzas tan misteriosas
causan tan negros pesares
à reina, que pouc' á pouco
vaise tornand' un cadavre.
Arredor d' aquiles ollos
qu' eran luceiros brillantes
que com' a y-alma alumaban
con resprandores suaves,
hay un círculo de sombras
e de negra escuridade.
As rosas fans' azuceas
n-aquil hermoso sembrante
y-os beizos qu' eran tan roxos
coma preceados corales,
perden color e frescura
en forza de suspirare,
y-antr' as crenchas d' ouro puro
qu' oltan a frente d' anacre
tecen as penas algunhas
frebas de prata brillante.

Hermengario non ve nada,
sempre contand' os instantes
que lle rouban os nagoceos
impedíndoll' ausentarse.
E non é porqu' á Hildemira
c' o seu cariño lle falte;
pois s' il vis' as suas bagoas
y-o seu dôr adiviñase,
por lle forrar esas penas
daría gustoso o sangue.

III

Non lonxe de Mondoñedo
e pretiño de Bretoña
está o lugar de Supena
e n-a Supena a Cintola
pazo que baix' ús penedos
labrou a mau poderosa
d' algun xigant' ou d' un Dios;
pois non puid' humana forza
labrar debaixo d' a terra
aquelas salas tan longas
que non tèn fin e parece
qu' abarcan a terra toda.
¿Quén habita n-ese pazo,
n-esa manseon misteriosa
onde nunc' á luz d' o día
se ve entrar unha persoa?
Ninguen descifr' o misterio
que se encerra n-esa coba,

ninguen sab' o que se pasa
n-escuridá tenebrosa
d' eses máxicos salós
sempre cubertos de sombras.
¿Qué busc' o rey Hermengario
d' a noite n-altas horas
n-ese lugar tan sombrío
onde nunca loce a aurora?
C' o pretesto de cazare
muller e cort' abandona
e pasa as noites y-os días
enzarrado n-a Cintola,
d' onde sai com' encantado
sin vountade nin mamoria.
Xa lle chaman o Cintolo
mais o alcume non ll' importa,
nin que n-a corte marmuren
e cen difrentes hestorias
refiran d' encantamentos
e d' intrigas amorosas:
qu' a verdá ninguen a sabe
si non il, e non-a conta.

Algun din, que pol-as noites
ónse voces espantosas
sair d' a cob' encantada,
e qué morre quen as ouza;
que lavaredas azules
se ven sair pol-a porta:
que Mirk-alfar ten alí
sua manseon tenebrosa

e qu' o rey c' os xenios malos
debe ter trató por forza.
Outros din qu' est' é mintira
e qu' é todo pol-a contra
qu' o que òn os pasaxeiros
son músecas armuniosas
fiosdor dond' as Elfinas
arrancan tan doces notas
qu' o qu' as oi qued' encantado
sin vontade nin mamoria;
pois din que n-a coba aquela
dend' edades moi remotas
viven preciosas Elfinas
en cárcere encantadora.
Qu' está o pazo soterraño
labrad' en cristal de roca
que ten de coral e pelras
as paredes d' as alcobas
y-os leitos ten d' esmeraldas
e d' outras pedras preciosas
e porque mais ricas sean
son de diamante-l-as portas
y-o chan de cristal locente
cuberto de branda alfombra,
de caraveles tecidos
con azuceas e rosas.
D' a branc' espuma qu' os mares
pôn por diadema d' as olas
son os leitos d' as Elfinas,
qu' anque non dormen repousan.

Hay quen dí, qu' ind' é mais grande
d' aquil paz' a rica dona
qu' alí habita a mesma Frigga
d' o Dios Odin lind' esposa;
mais ninguen sab' o misterio
que se encerra n-a Cintola,
nin s' o rey é un mag' infame,
ou amante d' unha diosa.

À GALICIA

Nobre Galicia, singular matroa
d' espiñas e loureiros coroada:
quixérate cantar, nai adourada,
¡e non te sei cantar...! ¡Pátrea perdoa!
Perdoa s' a cancion apasioada
qu' arrinc' â probe lira
n-é dina d' o esprendor d' a tua corõa.
Grand' é o sol com' a tua groria grande,
brilante cal sua luz tua groria pura:
xigante com' a d' él tua hermosura.
Teus doces trovadores,
que cantan as tuas grorias
son paxaros cantores
que gaban d' ese sol os respradores.

Perdoa si n-a miña idolatría
eu ergo a miña voz com' os paxaros
ô sol lle cantan ô nacer o día.
'O máxico concerto
que canta a tua grandeza
eu xunt' a miña voz, Galicia hermosa,
cantando namorada tal beleza.
Cal probe gorrion qu' antr' os follatos
ô reiseñor canouro
fai compañía n-o canto pelegrino:
á ises cen vates, que con plectro d' ouro
n-o teu loor entoan mil cantares
xuntar a miña voz é meu destino.
Quero cantar teus ríos e teus mares
qu' o rico manto de sin par verdura,
que vistes de contino
olran de brancos tules
tecidos con escumas nacaradas
cando veñen as olas agrupadas
á bicarte c' os seus beizos azules.

II

Ledas Mariñas, onde seica estivo
o pradiño qu' Adán perdeu pecando:
¿Quén vos viu unha vez que non sospire
vosas dóces bellezas relembando?
¿Quén trepou unha vez ese chan verde,
que d' invern' e de vran está frorido,
que non cobice sempre estar durmido,
pra poder sempre estar con vos sonando?

Que n-hay n-o mund' enteiro
panorama mais lind' e feiticeiro
viseon mais pelegrina,
qu' a que copea a y-auga cristalina
qu' esas hermosas prayas vai bicando.
Á quen am' o relembro venerando
d' a nosa antiga grória
espértallo Betanzos n-a mamoria:
e quen inspiraceon vaya buscando
pra lindo cadro ou pra canceon subrime,
que vos mire unha vez, unha tan soilo
e cinguirá loureiros inmortaes
bellezas infinitas retratando.
¡Qué sotos tan frondosos!
¡Qué veigas esmaltadas de mil frores!
¡Qué vilas tan garridas!
¡Qu' aldeas tan xeitosas escondidas
d' es' atero follax' antr' os verdores!
¡Qué ceo tan azul! ¡cantos primores
encerran eses eidos deleitosos!
Cen craros regatiños
corren faland' e rind' aternamente
por antr' as tuas frondas
y-os pardos reiseñores
n-as tuas carballeiras
cantando sin cesar fan os seus niños.

¡Mariñas feiticeiras!
¡Qué doce debe ser o atero sono
durmindo n-esas prácedas ribeiras!

III

¡Ouh Lerez lindo! ¡feiticeiro Lerez!
máxico pazo de cristal bruñado
d' encantados salós ond' escondido
habita o sacro númen d' a poesía:
¿Quén puido maxinar tanta hermosura?
¿Quén se finxiu xamais c' a fantasía
un oasis mais lindo de verdura?
N-os teus salós habita a venturanza
tí eres d' o ceo imáxe pelegrina:
que cand' a y-alma enchida d' esperanza
c' a práceda e divina
manseon d' a aterna luz resprandecente
pons' á soñar par' esquencer as penas,
finxe salós de chau moi transparente
con bóvedas moi altas y-azuladas
e paredes de froes tapizadas
que despiden perfum' arrecendente.

IV

¡Ouh craro Miño, que n-un leito d' ouro
cal cobra de cristal vast' arristrando!
¿Quén dende lonxe esas ribeiras lindas
qu' agasalleiro pasas tí bicando
s' estrev' á lembrar sin penas fondas?
¿Quén pode sin tristura
pensar n-esas montañas feiticeiras

que son Mayos xigantes
de frores e verdura?
Quen naceu n-unha chouza antr' esas frondas
en ningures s' afai e morr' aixiña
s' o levan lonxe d' o curruncho ledo
que regan ô pasar as tuas ondas.
As brisas que te bican namoradas,
marmurand' antr' as frores
contan cicais os prácedos amores
de que tí falas ô pasar correndo,
y-os ledos reiseñores
os teus murmuxos somellar pertenden
cobizando teus máxicos romores.
Canta, Miño feliz, hermoso rio
qu' arristras ô correr tantas riquezas:
canta c' a voz d' as augas romorosas
a variedá enfinita de bellezas
que viches ô pasar en tí copeadas.
Canta esas arboredas tan frondosas,
esas lindas pradeiras esmaltadas
de frores primorosas
y-as fértiles colinas coroadas
de pamos e de frores perfumadas.
Canta ás lindas ciudás que vas bicando:
corre, Miño feliz, corre cantando.

V

Ría de Vigo, incomparabre ría
xigant' espello de bruñida prata
ond' unha hermosa pelra se retrata.

¡Qu' hermosa diant' a y-alma t' apareces
cando contigo soña a fantasía!
¡Qué marco tan precioso t' arrodea
cal rico cinturón de pedraría!
'A luz d' a relembanza, qu' alomea
véxote cada cando sempre hermosa
sempre chea d' encant' e poesía!

Estou lonxe de tí; mais pech' os ollos
e vexo d' as tuas augas os cristales
e d' arredor os verdes piñeirales
qu' en prácedos romores
fan compás as tuas ondas cristalinas
entoando canciós tan pelegrinas
que dan cobiza ós bardos inspirados.
Ouzo d' a brisa o sospirar amante
cando riza as tuas ondas transparentes:
vexo d' o sol os rayos esprendentes
rasgando o velo azul que tece a bruma
y-arrincando cen chispas de diamante
às olas coroadas pol-a escuma.

E cand' a noite c' o seu manto mouro
que quixo Dios bordar con doas d' ouro,
che sirve de sol, tamen ch' eu vexo
d' a miña inspiraceon rico tesouro,
ô máxico refrexo
d' a luz páleda e grata
d' a branca lua que te fai de prata.
Y-unque lonxe de tí por tí sospiro;
à luz d' a relembanza venturosa,

sempre pechand' os ollos t' ademiro:
véxote sempre grande, e sempre hermosa,

VI

Nobre Galicia, singular matroa
de groriosos loureiros coroada:
eu quérote cantar por esforzada,
quero cantar teus feitos que pregoa
moi alt' a fama c' a sua voz potente.
Quer' amostrarl' o mund' o esprendente
egrexio resprandor d' a tua corõa.
¡Ouh nai de cen mil héroes que venero!
¿Quén non t' admirou cal t' ademiro?
¿Qué fillo non te quer cal eu te quero?
S' eres hermosa e tua grandeza é tanta
¿quén unha voz posee e non levanta
cen hinos á tua gloria?
¿Cal a lira será que non te canta?

VII

Astr' esprendente cuyo brillo puro
antre mil craros soles resprandece,
xigant' estrela que n-o ceo pátreo
como sino de grorias amañece,
Mayor Fernandez Pita, denodada
heroína imortal cuya mamoria
é por sigros de sigros venerada
por filla primoxénita d' a gloria.
¡Quén a y-arpa d' Homero poseera!

¡Quén poidera pulsar suas cordas d' ouro
pr' entoar hox' unha canceon sonora
que d' os teus altos feitos dina fora!
¡Quén poidera cantar d' as tuas virtudes
o sin igual tesouro!
¡Qu' endomabre valor! ¡Canta bravura
soupeche demostrar como guerreira!
¡Qu' hermoso curazon! ¡Canta ternura
pr' os teus fillos gardou tua y-alma pura!
¡Qué grande foi teu curazon hermoso!
¡Qu' hermoso foi teu curazon xigante!
¿Qué moito que che cinga unha corõa
con gratitud' aterna a pátrea amante?
S' eres sua gloria, e si che debe tanto
¿qué moito qu' unha estáuta che levante?
Eu quixera entoar n-os teus loores
un hino de sonoras harmunías
cuyas notas o eco repitise
d' o mundo n-as ignotas lexanías.
Eu quixera cantarte, qu' eu anhele
cantar as grotias de Galicia amada
e tí eres a maor, a mais preceada;
mais de tanta grandeza
non pod' a canceon miña ser medida.
Seus dones con expréndeda riqueza
pródiga che brindou a natureza,
qu' o darch' un alma grande y-escollida,
quixo Dios encerrar tan rica xoya
en caixa dina de tan gran beleza.
S' antre cen heroínas destenguiuse
d' a tua y-alm' o tempre y-a firmeza

e foi teu gran valor pasmo d' o mundo:
foi a tua hermosura sin segundo.

VIII

¡Ouh fillos de Minerva escrarecidos,
grorioso batallon d' os Literarios:
que mortos fostes pero non vencidos!
Frorida xuventú, que tanta gloria
dechesh morrend' á esta Galicia amada,
que garda a tua mamoria
n-esa bandeira sant' e venerada.
¡Ouh xuventú dourada,
qu' oid' a voz d' a pátreas qu' afrixida
antre ferros queixábase dorida
voach' á socorrela!
Hermosa xuventú qu' o sacrificio
fixechesh d' a tua sangue xenerosa
diante d' o altar sagrado
d' a pátreas libertade:
¡quén rica inspiraceon á y-alma dera,
pra te poder cantar cal eu quixera!

IX

Héroes invictos qu' en profundo sono
baixo d' a terra estades adurmidos:
¡espertade! ¡escoitai! quero cantarvos.
¡Quero eusalar en cántecos sentidos
meu entuseasm' ardente!
Quero cantar a gloria refulxente

qu' a nai Galicia corou un dia
 n-a Ponte de Sampayo,
 por vosa xenerosa valentía!
 ¡Ay! todo o borra o tempo y-o anonada,
 tod' o seu sopro helado desaparece;
 mais a groria imortal d' esa xornada
 c' un atero buril está grabada
 n-a nosa pátreia hestoria,
 y-o brillo d' esa páxina dourada
 non se borr' enxamáis, non esmorece,
 ese padron de groria
 ond' a vosa nobreza resprandece.
 Héroes xigantes cuyos altos feitos
 pasmo serán d' os sigros
 y-o voso nome espanto d' os franceses:
 perdoai se m' estrev' eu á lembrarvos,
 s' a miña voz cativa
 o estrevemento tivo de cantarvos.

X

¿Quén pode d' os teus fillos, nai Galicia,
 os feitos d' heroismo cantar todos?
 ¿Quén os millares d' héroes
 que n-o teu chau naceron
 puido contar xamais, nai valerosa?
 ¿Quén poide relembra a numarosa
 préyade de xigantes
 que che tecen diadema tan groriosa?
 Dendes d' antiga Rom' hastr' o Callao
 lévou teu nom' a vocingleira fama,

epopeyas cantando tan brillantes
qu' o mund' admirado con xusticia
á todol-os teus fillos héroes chama.
¡Gózate n-esa gloria, nai hermosa!
Non baixes nunc' a testa,
que nai de tales fillos e moi xusto,
que cinga os seus loureiros argullosa.

CANTARES ⁽³⁾

Non chores, miña xóina,
qu' anque me vou non t' esquenzo,
qu' o meu peito ech' a costodia
e tí es o sacramento.

¡Ay miña nai! ¡miña nai!
unque cansiña d' a sega
non durmo pensand' en vos,
miña nai, e miña terra.

Non cantes á miña porta
que che vai mordel-o can,
tí eres rico y-eu son probe
pode rifar o teu pai.

Adiós, meu ben, miña xoya,
nunca t' esquenzas de min,
lémbrete d' o meu cariño
com' eu me lembro de tí.

Debaixo d' o teu tellado
fan o niño as anduriñas,
tamen eu penso faguelo,
porque lles teño cobiza.

N-a noite de San Xoan
puxechem' un corn' à porta:
seica son esal-as verzas
que medran n-a tua horta.

¡Ay! ¡quen poidera vivir
e morrer n-a sua terra,
pra durmil-o último sono
n-o adro d' a sua eirexa!

Se fores ô fiadeiro
leva un fungueiro n-a man
por si che sai ô camiño
algun mozo ou algun can.

Sempre que vexo bailar
á Mariquiña n-as festas,
com' as mazás colorada,
danme ganas de comela.

Porque son moreniña
posme defeuto,
moitas con cara branca
ten negros feitos.

Porqu' é moi probe meu pai
que non me queres díxeche
anqu' é moi probe, meu ben,
doume mais que tí me deches.

Dendes que pasei o mar
estou morrendo de penas...
xa nunca mais te verei,
Santa Maria de Melias.

Cando te criou á tí
póidose Dios enganar,
qu' en vez d' olliños che puxo
duas pedriñas d' iman.

Miña nai está morrendo
y-o médeco nunca chega,
¡ay Dios! ¡enfeliz d' un probe!
¡maldita sea a miseria!

Azules son os lirios
y-o ceo azul
y-os teus ollos, miniña,
cheos de luz.

Mariñan de Betanzos
que te vas lonxe,
o ceo pol-a terra
puxeches en troque.

Non pases por antr' os trigos
cand' están xa pra segar,
que lles podes prender lume
s' é qu' os chegas á mirar.

Eu tiña un filliño soilo
e levaronmo pr' a guerra,
¡maldito quen-a enventou!
¡mil veces maldito sea!

S' escoitas brual-o mar
aló n-as noites d' inverno
lémbrete d' a tempestá
que brua aquí n-o meu peito.

Fun á Habana por traer
un gran bulso de diñeiro,
y-agora volvo sin cartos
e topo os eidos en ermo.

A tua boca encarnada
preciosa caixa é qu' encerra,
antre roxo terciopelo,
brancos collares de pelras.

Non hay terra n-o mundo
com' as Mariñas,
sempre verdes, frondosas,
sempre froridas.

Fun á festa por bailar
e buscar diverticeon,
¡nunc' eu á tal festa fora
que perdin-o curazon!

Non me veñas á cantar,
non veñas perdel-o tempo,
que xa sabes qu' outro mozo
con alm' e vida lle quero.

¡Qué frente d' anacre!
¡Qué douradas trenzas!
¡Nunc' eu te mirara!
¡Nunca Dios me dera!

Miña nai votoum' á encrusa
y-o meu pai non sei quen é,
deprendin á maldecir,
mais nunca soupen querer.

Seica me dech' un feitizo
nantronte cando te vin,
que dende entonces non como
nin son capaz de durmir.

Doume Dios un fillo soilo
y-ese volveumo levar,
e non me quixo dar bagoas
pra que poidera chorar.

Eu prantei á tua porta
un caravel encarnado,
e c' o lume d' os teus ollos
total-as follas secaron.

Dentro d' unha fea concha
puxo Dios as brancas pelras
e tí qu' eres tan bunita
tes unha y-alma tan negra.

Unha noite de luar
vin dous defuntos n-o adro,
un de calzós e monteira
y-autro de dengue encarnado.

Miña nai non sei que sinto
aiquí no fondo d' o peito,
que s' estou esperta soño
e non durmo se me deito.

Dicen qu' as miñas canciós
teñen acentos moi tristes...
s' estou lonxe d' o meu lar
¿quén s' estrana que sospire?

Fíxote Dios tan hermosa
com' a mais brillant' estrela
e pra m' á min castigar
fíxoch' o peito de pedra.

Pedin á Dios que me dese
n-o mundo felidá,
y-un ánxel me respondeu
a mais grand' eche olvidar.

Puxen o meu curazon
por alfombra d' os teus pés,
e non quixeche pisalo
por non ter qu' agradecer.

Cand' atopo c' un porco
n-o meu camiño,
pra me non saludare
torc' o fuciño.

Conocínche n-o mirar
o que me queres decir,
séntate n-un baladiño
s' é qu' as d' agardar por min.

Debaixo d' unha mazaira
xurácheme amor atero,
y-eu que d' Adan me lembrei
dixen Eva non te creo.

Aló pol-a media noite
sentin o trasgo n-a casa,
e c' un fungueiro n-a mau
fixenll' as cruces n-a cara.

Eu cain por soldado
n-a primaveira,
miña nai pol-o outono
morreu c' a pena.

Señor abade, unha misa
dirá pol-a miña alma,
que por amor d' un rapaz
debo d' estar condanada.

Teñ' a bica n-a lareira
y-o caldo posto n-as cuncas,
que mais ll-hei pedir á Dios
que me da tanta fartura.

Fun â sábea por saber
quen foi a que me embruxou,
díxome: teño vertude
pr' as bruxas, pr' os deños non.

Son hachado e teño nai
per' é nai que nen pecou:
non é nai quen me pariu
senon a que me criou.

Douch' a y-alma e douch' a vida,
non teño mais que che dar:
tí que non tes curazon
non tes con que me pagar.

Miroume cando morreu
e n-aquil mirar me dixo:
non t' afixas meu amor,
qu' anque me vou non t' olvido.

Fas ruxir catro cadelos
n-o bulsillo d' o chaleque,
¿qu' as de ter, pelafustan,
se tras pantalós con freque?

Meu filliño, non te vayas,
que n-hay terra com' a nosa:
coida os eidos, meu filliño,
e cábam' a miña coba.

Os teus cabeliños son
unha coröa de reina,
os curazós teus vasallos
y-o teu dosel as estrelas.

Dixéronme carta feira,
que votach' as municións
y-eu dixen: ¡probe d' un probe!
que soilo ten curazon!

Fixéchem' unha cannisa
e non m' a riscache ben:
costureiras namoradas
nunca certan á coser.

Eu vinte chorar un dia
cabo d' a ponte pequena,
e por secar as tuas bagoas
a y-alma ô demo lle dera.

A miña casa é ruín
non ten portas nin ventanas,
per' eu sempre fora d' ela
sentin o frio d' alma.

Teño de casar c' un xastre
que sepia tallar un dengue,
qu' eu teño un corpo bunito
y-o ben feito ben parece.

Aló n-o fondo d' o mar
puxo Dios as brancas pelras,
e n-a modestia escondidas
as vertudes verdadeiras.

Nunca mates unha rula
se ves ô monte cazar,
porqu' a que deixas viuda
non se consola enxamais.

Está o mar mans' e tranquio
ven, meu ben, á miña lancha,
e verás qu' hermosa é
dende lonx' a nosa praya.

Soldado que ves d' a guerra,
dime se vich' ô meu ben,
a crara luz d' os meus ollos
¿lembroum' acas' ô morrer?

Miña nai, d' o meu amor
hox' ou mañá terei carta,
que vin unha volvoreta
n-a miña roca pousada.

Miniña que vas á fonte
e levas o xerro novo,
vai con moito coídadíño
de non trepares un toxo.

Non hay mozo n-o mundo
qu' á min m' arrede
¡porqu' en vend' un barullo...
fuxoll' ás lebres!

Por us ollos azules
andívenche tolo un ano
e cando volvin en min
atopeime qu' eran brancos

Díxome Xan de Bentraces:
ábrell' o peit' á un amigo,
e non me dixo con qué
y-eu abrínilo c' un cuchilo.

Atopeime c' un lobo
n-a corredoira,
e... saqueill' o sombreiro
con moita honra.

Cando Dios quer adornar
con rosas brancas o ceo,
mándall' á morte buscar
ô mundo un fato de nenos.

Chora caladamente
que non te sintan,
pra qu' ô ver as tuas bagoas
ninguen se ria.

Petra te chaman y-é xusto
qu' ese nome che puxeran,
¿non son pedras os diamantes,
y-as esmeraldas y-as pelras?

Eu non sei porque dices,
que non me queres,
cando me tes xurado
quererme sempre.

Eu teño unha cama limpa,
a casa chea de paz,
un horreo cheo de millo
¿pra que xuncras quero mais?

S' a fortuna á tua casa
quer vir por camiños tortos,
pecha todol-os cancelos,
dalle c' a porta n-os morros.

Cando Dios o mar criou
xa pensaba en te criar
e dixo: fagoll' espello
pra que se poida mirar.

Tí que fuche casado
santo San Pedro,
vai morrer miña sogra
ábrell' o ceo.

'A muller que te queira
Diol-a bendiga,
qu' eu por min, meu amigo,
fagoch' a figa.

Miniña d' o pelo roxo
que vas lavar ô regueiro,
non te teñas por bunita
qu' o regato é mintireiro.

Rapazas ¡qué comenenza!
¡terra qu' eu teño n-Habana!
eu sonvos d' os d' a millora
d' o partido de Chantada.

Cand' un rapaz piquiniño
morre c' os ollos abertos,
é que cham' ôs seus hirmaus
e failles canto n-o ceo.

Eu non sei, señor alcalde,
porque me ten tal xenreira,
s' eu sempre n-as eleucións
deill' o voto n-a taberna.

Eu fuxindo d' a fame
vou á San Pabro,
anqu' os deños me leven
antes d' un ano.

Eu caseime de vella
c' un rapaciño,
pro merqueill' unha capa
y-on bó vistido.

Vou morrer e non-o sinto,
que non teno pai nin nai,
e cand' eu morra, por min
ninguen terá que chorar.

Quíxenlle vender ô demo
a miña y-alma e non-a quixo,
e tivo móita razon:
danas de valde, me dixo.

Home que busca muller
e non sabe traballar
¿con qu' ha de manter ôs fillos
cando sepian pedir pan?

Eu caseime c' unha vella
porque tiña catro chavos,
merquei unha cunca grande
pero non tiven pr' o caldo.

'A porta d' unha rapaza
vint' unha noite chorar,
¿unha cabaza valeira
tanto che puido mancar?

Non chore, miña naiciña,
porque vou servir ô rey,
que levo faixa de lana
e de seda heina tragner.

Cose esta figa ô chaleque
antes de saír d' a casa,
por se t' atopas c' a sogra,
que non che vot' unha ollada.

Trás volantes n-o sabelo
como tran as d' a ciudá,
¿ora vai faguer a roza
á ver que xeito lle das?

Muller que fiar non sabe
nin munguir unha vaquiña,
¿qué m' importa á min que sepia
valsear n-as romarías?

Se queres saber quen son,
saim' á aquela encrucillada,
e verás, que n-o correr,
nin os coellos me ganan.

Eu cant' as miñas penas
que son moi fondas,
qu' os pesares mais negros
nunca se choran.

Os meus cabellos brancos
non son folepas de neve,
son a cinsa d' o volcan
qu' os teus olliños alcenden.

Mociña d' os ollos negros
e d' o cabelo encrespado,
nunca vayas c' os d' a feira
s' as volver c' os d' o mercado.

Xunguir un boy c' unha ovella
cousa de tolos será:
vello que casa con moza
¿en que xuncras pensará?

Cand' eu morra non choredes
os que me queirades ben,
chorade mentres que vivo,
qu' aínda non descansei.

Teña en conta, señor cura,
pra votarm' a ausolucion,
que Dios manda que teñamos
sempr' ós próximos amor.

Os neníños que morren
son volvoretas,
qu' antr' as frondas d' o ceo
sempr' aletexan.

Roubáchesm' o curazon
e non m' o queres volver,
¿e pensarás en salvarte
cando pensas en morrer?

Com' unha pombiña branca
tes a y-alma, segun dices,
fuxe, miniña, d' a luz,
que non che vexan os tiznes.

Anqu' estou lonxe de tí
lémbrome d' o teu amor,
que levo as tuas miradas
cravadas n-o curazon.

Antiguament' as mulleres
eran ánxeles d' o ceo,
e desfixeron as aás,
pra se fagueren sabelos.

Maríneiriño que vas
pasar o mar n-un vapor,
deix' o quedar n-a ribeira
non leves o curazon.

Eres moi xeitosiña,
moito te quero;
per' escoita un recado:
¿tes moitos eidos?

Sempre ch' oubo n-o mundo
moitas mulleres,
pero s' oubo unha boa,
¡demos me leven!

Buenos Aires, Buenos Aires,
tumba d' os probes gallegos;
deix' os vir pr' o noso chau
unque veñan sin diñeiro.

Á fillo de malo pai
nunca lle chames amigo,
que porco de ruín caste
non pode ter bô touciño.

O demo vestíuse un día
c' as sayas d' unha muller,
víronll' as cornas de lonxe
e dixeron non-a é.

Galicia, xardin de groria,
curruncho dond' eu nacín,
sant' amor d' os meus amores,
eu teñ' argullo de tí.

Os teus cabelíños son
rayos d' o sol segun dicen,
e votáronte d' o ceo
por cobiza os serafines.

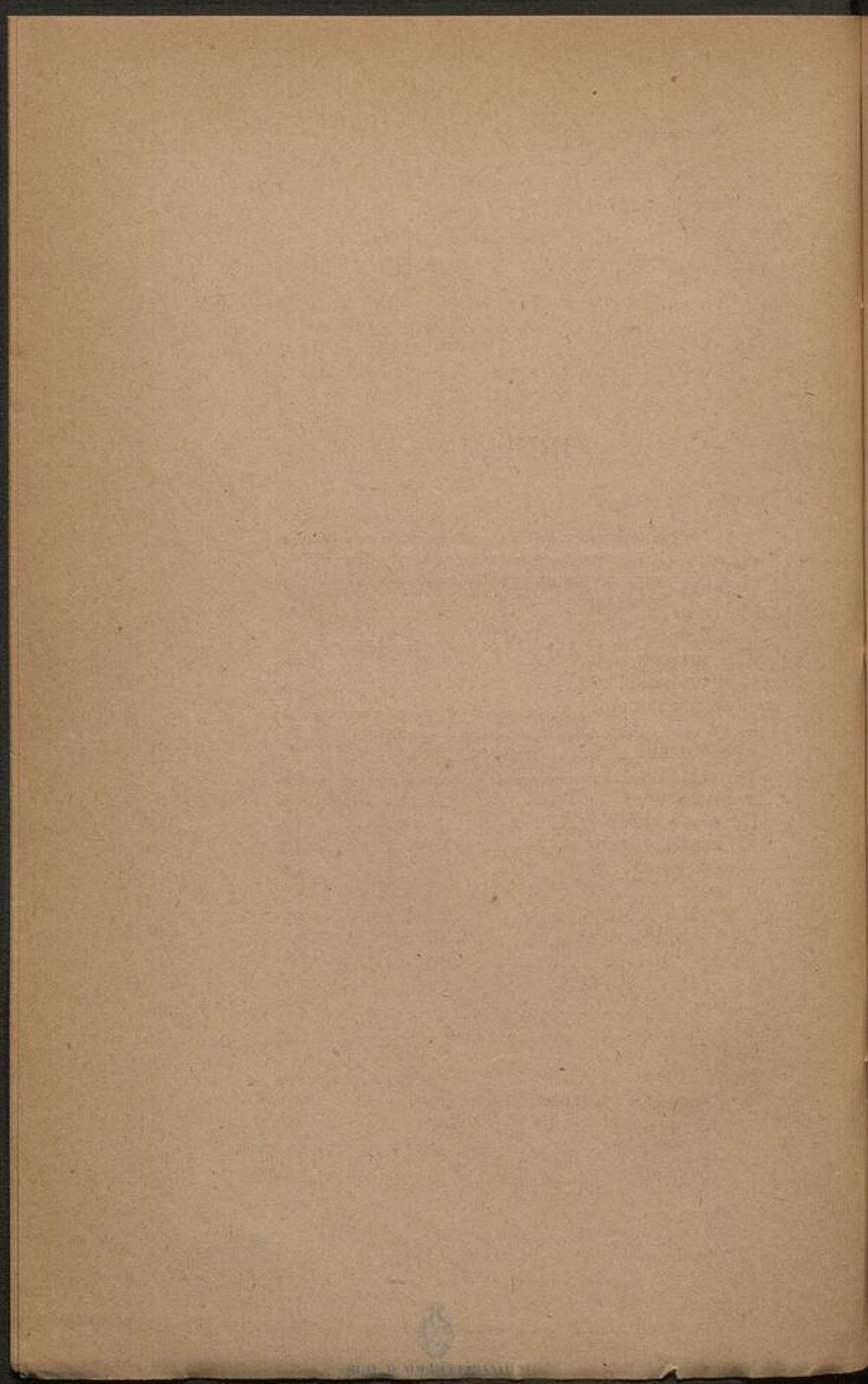
NOTAS

(1) Esta poesía outuvo premio n-o certámen celebrado en Ourense en honra d' o P. Feixóo o día 10 de Setiembre de 1887. Era condicion precisa pra outar ó premio que estuvese basada n-a defensa d' as mulleres feita pol-o sábeo benedictino.

(2) Iste romance foi premeado en Pontevedra n-o certámen de Agosto de 1888.

(3) Esta composición, escrita en castellano, foi premeada c' o a rosa d' ouro en Sevilla n-o certámen celebrado en 1888.

(4) Istes cantares outuveron premio en Ourense en 10 de Setiembre de 1887.

ÍNDECE

	Páxinas
DEDICATORIA	
Defensa d' as mulleres.....	7
Morriña.....	23
Non dubides.....	27
Á Lourizan.....	29
Non chove.....	33
Á un pensamento.....	35
Neve.....	37
¿Qué dirán?.....	39
Perdóalles.....	41
Á Pontevedra.....	45
Deixáino chorar.....	47
Á Camilo Placer.....	49
Non sospires.....	51
A sesta.....	53
¿Qué dís?.....	55
Os ollos d' a morta.....	57
Xa volveu.....	61
'A moda.....	65
A bruxa.....	73
A corca.....	75
Eldefreda.....	81
Noite crara.....	99
N-o album de Carmen Malvar.....	101

Pregarea.....	103
Muschas.....	105
A Virxen de Mondil.....	109
A nai d' o soldado.....	111
'A Caridá.....	115
O berce valeiro.....	117
Á María Santísima.....	119
Diol-empare.....	121
Alborada.....	123
Onte e hoxe.....	125
'O Lerez.....	129
Non morreu.....	133
Lucía.....	135
Á Rosalía Castro.....	139
'A esperanza.....	141
A tua patria y-a miña.....	143
¡Qué medo!.....	151
O terremoto.....	153
¡Quén poidera saber!.....	159
A Cintola.....	161
Á Galicia.....	169
Cantares.....	181
Notas.....	197

Véndese en las principales librerías al precio de

TRES PESETAS

En América y Ultramar, fijarán el precio los señores corresponsales.

